

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad

291 88 Kristianstad

044-250 30 00

www.hkr.se

Självständigt arbete, 15 hp

Specialpedagogexamen

VT 2024

Fakulteten för lärarutbildning

**”De känner ju sitt barn bäst
och det får vi aldrig ta ifrån
dem. Vi måste vara
lyhörda...”**

**- att förebygga skolfrånvaro
genom samarbete med
vårdnadshavare**

Anna Wendel & Karin Öman

Författare

Anna Wendel & Karin Öman

Titel

”De känner ju sitt barn bäst och det får vi aldrig ta ifrån dem. Vi måste vara lyhörda...” -att förebygga skolfrånvaro genom samarbete med vårdnadshavare

Engelsk titel

”They know their child best and we can never take that away from them. We have to be perceptive...” -to prevent school absenteeism through collaboration with guardians

Handledare

Linda Petersson-Bloom

Bedömande lärare

Tina Kullenberg

Examinator

Jonas Aspelin

Sammanfattning

Enligt Skollagen (SFS 2010:800) har varje barn skolplikt, men också rätt till utbildning. Vårdnadshavare har ansvar för att få sitt barn till skolan, men samtidigt står det i Skollagens 1 kap. 4 § att skolan ska ta hänsyn till varje barns behov samt uppväga skillnader i dess förutsättningar, och i samarbete med hemmet främja barnets utveckling.

Syftet i detta självständiga arbete är att belysa hur klasslärare/mentorerna och specialpedagogerna vid några sydsvenska grundskolor beskriver hur de samarbetar med vårdnadshavare i ett frånvaroförebyggande arbete. Syftet innefattar även att belysa specialpedagogens roll i detta arbete. Med en kvalitativ ansats med kvantitativa inslag genomfördes och analyserades två enkätundersökningar, en

med klasslärare/mentorer samt en med specialpedagoger, vid sex grundskolor. Av 154 enkäter till klasslärare/mentorer inkom 33 svar, vilket innebär en svarsfrekvens på strax över 21%. Fyra specialpedagoger deltog.

Genom univariat analys med hjälp av frekvenstabeller analyserades två av frågorna till klasslärare/mentorer. Då framkom att 76% menade att samarbete med vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro har ganska eller mycket stor betydelse. 21% ansåg att det har viss betydelse och en respondent svarade att det varken har stor eller liten betydelse. Samtliga specialpedagoger menade att det har mycket stor betydelse. Samtidigt visar analysen att 21% av klasslärare/mentorer hade kontakt med vårdnadshavare till elever med frånvaro varje dag. 36% hade kontakt med vårdnadshavare varje vecka, och 40% 1-3 gånger i månaden. En respondent menade att det beror på antalet frånvarodagar.

Utifrån tematisk analys av de öppna frågorna framkom följande teman i resultatet gällande klasslärare/mentorer; Samarbete med vårdnadshavarna sker i ett åtgärdande arbete, Det frånvaroförebyggande arbetet är vårdnadshavarnas ansvar samt Specialpedagogen kopplas inte in förrän frånvaron blivit problematisk. I resultatet utifrån enkäten till specialpedagoger identifierades temana; Det viktiga samarbetet med vårdnadshavare, Specialpedagogen kopplas inte in förrän frånvaron blivit problematisk samt Att förebygga frånvaro ingår inte i specialpedagogens roll. Resultatet analyserades också med hjälp av systemteori.

De slutsatser som dras, utifrån studiens resultat, tyder på att samarbetet med vårdnadshavare gällande det frånvaroförebyggande arbetet fokuserar mer på det åtgärdande, snarare än det förebyggande. Majoriteten av respondenterna uttrycker vikten av ett samarbete med vårdnadshavare i ett förebyggande arbete, samtidigt som de beskriver att en stor del av det arbetet är vårdnadshavarnas ansvar. Specialpedagogens roll beskrivs främst i ett åtgärdande arbete när frånvaro redan uppstått. Det framkommer även att det finns en otydlighet runt specialpedagogens roll i det frånvaroförebyggande arbetet.

Ämnesord

Frånvaroförebyggande, Samarbete, Skolfrånvaro, Specialpedagog,
Vårdnadshavare

Author

Anna Wendel & Karin Öman

Title

”They know their child best and we can never take that away from them. We have to be perceptive...” -to prevent school absenteeism through collaboration with guardians

Supervisor

Linda Petersson-Bloom

Assessing teacher

Tina Kullenberg

Examiner

Jonas Aspelin

Abstract

According to the Education act (SFS 2010:800) every child has a compulsory school attendance, but also the right to education. Guardians are responsible for their children attending school, but at the same time the 1 chap. 4 § in the Education act says that school shall take every child’s needs in account, and balance differences in their prerequisites and in collaboration with guardians promote the child’s development.

The purpose of this report is to highlight how class teachers/mentors and Special Educators at some compulsory schools in the south of Sweden describes how collaboration with guardians take place in an absence prevention work. The purpose also includes to expose how class teachers/mentors and Special Educators express the relevance of such an operation and highlight the role of the Special Educator. With a qualitative approach with quantitative parts, two surveys, one for class teachers/mentors and one for Special Educators, was carried out and analyzed at six compulsory schools. Out of 154 surveys sent to class

teachers/mentors 33 answers were received, which meant a response rate just over 21%. Four Special Educators participated.

Univariate analysis, based on frequency tables, were used to analyze two of the questions for class teachers/mentors. The results show that 76% thought that collaboration with guardians to prevent school absenteeism had a rather high or very high importance. 21% thought that it had some importance and one respondent thought it had none or some importance. All the Special Educators thought it had a very high importance. At the same time the analysis shows that 21% of class teachers/mentors were in contact with guardians of students with absenteeism every day. 36% were in contact with guardians once a week, and 40% 1-3 times a month. One respondent thought it depended on the number of days absent.

Based on thematic analysis of the open questions, the following themes emerged from the result regarding class teachers/mentors; Collaboration with guardians takes place in a remedial work, The absence prevention work is the responsibility of the guardians and The Special Educator is not involved until the absence already is problematic. From the result of the survey for Special Educators following themes emerged; The important collaboration with guardians, The Special Educator is not involved until the absence already is problematic and To prevent absenteeism is not included in the role of the Special Educator. The result was also analyzed using System theory.

The conclusions, based on the result of the study, show that collaboration with guardians, regarding the absent prevention work, more focus on the remedying rather than prevention. Most of the respondents express the importance of collaboration with guardians in a preventative work, at the same time they describe that a major part of the work is the responsibility of the guardians. The role of the Special Educator is mostly described as remedying when absence already has arisen. It also appears that there is a lack of clarity around the role of the Special Educator regarding the preventative work.

Keywords

Collaboration, Guardians, Prevention of absenteeism, School absenteeism, Special Educator

Innehållsförteckning

Förord	11
1 Inledning	12
1.1 Syfte och frågeställningar	13
1.2 Bakgrund	14
1.2.1 Förklaring av använda begrepp	15
1.3 Centrala begrepp	16
2 Tidigare forskning	18
2.1 Skolfrånvaro	18
2.1.1 Frånvaro/närvaro	18
2.1.2 Helhetsperspektiv	18
2.1.3 Främja närvaro.....	20
2.2 Samverkan skola-vårdnadshavare	20
2.2.1 Svårigheter och möjligheter	20
2.2.2 Vad är problemet egentligen?	21
2.2.3 Positivt arbetssätt.....	23
2.2.4 Stöd till lärare	25
2.3 Specialpedagogens roll.....	25
2.4 Identifierat kunskapsbidrag	26
3 Teoretiska utgångspunkter	28
3.1 Teoretiska begrepp	28
3.1.1 Helhetstänkande.....	28
3.1.2 Nivåer.....	28
3.1.3 Information.....	29
3.1.4 Konstans och variation	29

3.1.5 Användande av begreppen	30
4 Metod.....	31
4.1 Val av metod	31
4.2 Urval.....	32
4.3 Genomförande.....	33
4.4 Bearbetning och analys	36
4.4.1 Univariat analys.....	37
4.4.2 Tematisk analys.....	37
4.5 Forskningsetiska överväganden	39
5 Resultat, analyser och slutsatser	40
5.1 Enkät till klasslärare/mentorer	40
5.1.1 Samarbete med vårdnadshavare sker i ett åtgärdande arbete.....	41
5.1.2 Det förebyggande frånvaroarbetet är vårdnadshavarnas ansvar	44
5.1.3 Specialpedagogen kopplas inte in förrän frånvaron blivit problematisk	45
5.1.4 Sammanfattande analys	46
5.2 Enkät till specialpedagoger	48
5.2.1 Det viktiga samarbetet med vårdnadshavare.....	48
5.2.2 Specialpedagogen kopplas inte in förrän frånvaron blivit problematisk	49
5.2.3 Att förebygga skolfrånvaro ingår inte i specialpedagogens roll	49
5.2.4 Sammanfattande analys	50
5.3 Gemensam analys.....	51
5.3.1 Samarbete med vårdnadshavare.....	51
5.3.2 Förebyggande frånvaroarbete	52
5.3.3 Specialpedagogens roll	53

5.4 Teoretisk analys	53
5.4.1 Helhetstänkande.....	54
5.4.2 Nivåer.....	54
5.4.3 Information.....	55
5.4.4 Konstans och variation	56
5.5 Slutsatser	57
5.5.1 Hur beskriver klasslärare/mentorer och specialpedagoger vid sex sydsvenska grundskolor sitt samarbete med vårdnadshavare i ett frånvaroförebyggande arbete?	57
5.5.2 Hur beskrivs specialpedagogens roll i ett frånvaroförebyggande arbete?	58
6 Diskussion	59
6.1 Resultatdiskussion.....	59
6.2 Metoddiskussion	62
6.3 Studiens implikationer	66
6.4 Framtida forskning	67
Referenser	68
Bilaga 1	74
Bilaga 2	76
Bilaga 3	77
Bilaga 4	79

Förord

Detta arbete är ett examensarbete inom Specialpedagogiska programmet på Högskolan Kristianstad. Under vår yrkesbana har vi uppmärksammat och erfarit hur skolfrånvaro ökat. Då vi båda fann ett gemensamt intresse av att fördjupa oss i ämnet lades grunden för att tillsammans genomföra denna studie. Arbetets grunder har utarbetats gemensamt och under arbetets gång har vi hela tiden haft utvecklande och goda samtal. Vi har delat upp författandet av studiens olika delar, där Karin har tagit en större del gällande begreppsförklaring och centrala begrepp samt kap 2.1. Hon har även till största del författat missiv, metoddiskussion, sammanfattande analys över specialpedagogernas enkät, den gemensamma analysen samt förslag på framtida forskning. Gemensamt har vi skrivit syfte och frågeställningar, konstruerat enkäter, haft kontakt med rektorer, skrivit metod, skrivit förord och abstract samt gått igenom arbetets olika delar. Övriga delar, samt figurer och tabeller, har Anna författat.

Vi vill först och främst tacka de klasslärare/mentorer och specialpedagoger som tog sig tid att besvara våra enkäter. Utan er hade det inte blivit ett arbete alls.

Ett stort tack till vår handledare, Linda Petersson-Bloom, som stöttat och gett värdefull återkoppling under hela arbetets gång.

Vi vill också tacka varandra för gott samarbete och samtal om högt och lågt. Det har varit betydelsefullt, såväl professionellt som privat.

Kristianstad, maj 2024

Anna Wendel & Karin Öman

1 Inledning

”Skolfrånvaro är ett komplext ökande hot mot likvärdighet” skriver Skolverket (2021b). Nylander (2023) menar i en artikel hur detta är ett växande problem med allt fler och yngre elever, och att skolfrånvaro oftast beror på flera samlade faktorer i omgivningen. Wootton-Greener (2023) beskriver hur ett skoldistrikt i USA upplevde en ökad skolfrånvaro, och tillsammans med skolmyndigheten och frivilligorganisationer startade en webbsida för att informera och ge stöd åt berörda familjer. De menar att den höga skolfrånvaron är ett komplext samhällsproblem. Här hjälps hela samhället åt med en förhoppning om att minska frånvaron, även om de förstår att det krävs mer än så. Wootton-Greener (2023) ser webbsidan som en resurs för skolor, att använda i mötet med familjer där skolfrånvaro finns. Statens offentliga utredning av elevers problematiska frånvaro (SOU 2016:94) menar att skolfrånvaro leder till både ett personligt lidande och utanförskap för eleven, men också en betydande kostnad för samhället. Ett förebyggande av skolfrånvaro och ett framtida utanförskap kan leda till en samhällsekonomisk vinst. Nilsson Lundmark och Nilsson (2018) har kommit fram till att samhället under ett tjugofemårsperspektiv skulle kunna undvika en kostnad på mellan 6 och 32 miljoner kronor, om en ungdom inte hamnar i ett utanförskap. De framhäver också vikten av tidiga insatser och samverkan för att låta elever lyckas i skolan (Nilsson Lundmark & Nilsson, 2018).

SPSM (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2023) har nyligen publicerat råd, med länkar till forskning och föreläsningar, kring att främja närvaro. Fler myndigheter och företag lyfter behovet av det främjande och förebyggande arbetet kring närvaro och frånvaro (Ifous, u.å.; Skolverket, 2023a; Socialstyrelsen, 2023), vilket tyder på att problemet är växande, precis som Nylander (2023) samt Wootton-Greener (2023) beskriver, och att det finns ett behov av fler sätt att angripa det med ett större fokus på det förebyggande fältet. Nylander (2023) tar upp att det finns en tipping point vid 10% frånvaro, enligt internationell forskning, och om eleven stannar hemma mer än så försvåras tillbakagången. Dock måste insatser komma långt innan dess, enligt Nylander, för att kunna bryta frånvaron i tid.

Skolverket (2023b) ger rekommendationer för arbetet med att främja närvaro samt förebygga och åtgärda frånvaro. Där lyfts bland annat vikten av kunskap och fungerande rutiner, men också av tidiga insatser samt goda relationer med vårdnadshavare, med täta kontakter. ”Genom samtal med eleven och elevens vårdnadshavare kan skolan få viktig information om vad som skulle kunna stärka närvaron” (Skolverket, 2023b, avsnittet Se till att rutinerna för frånvaroutredningar genomförs på ett likvärdigt sätt). Att informera vårdnadshavare kring vikten av närvaro, ge flera vägar till kommunikation med skolan, lyfta elevens styrkor i samtal med elev och vårdnadshavare samt göra en gemensam planering är också områden som tas upp. Utifrån egna erfarenheter, samt studiens resultat, vill vi belysa vikten av att se och lyssna in vårdnadshavarnas kunskaper kring sitt barn, vilket går i linje med det Skolverket (2023b) rekommenderar.

I Examensordningen för specialpedagoger (SFS 2017:1111) beskrivs att en examinerad specialpedagog ska ”visa kunskap om områdets vetenskapliga grund och insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete samt kunskap om sambandet mellan vetenskap och beprövad erfarenhet och sambandets betydelse för yrkesutövningen” (SFS 2017:1111, avsnittet Kunskap och förståelse). Dessutom ska specialpedagogen kunna ”identifiera, analysera och medverka i förebyggande arbete och i arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer” (SFS 2017:1111, avsnittet Färdighet och förmåga). Detta betyder att specialpedagogen spelar en betydande roll genom att föra fram aktuell forskning kring ämnet, medverka i, samt belysa vikten av ett systematiskt frånvaroförebyggande arbete. Men hur ser denna roll ut i realiteten?

1.1 Syfte och frågeställningar

Arbetet avser att belysa hur klasslärare/mentorer och specialpedagoger vid några sydsvenska grundskolor beskriver hur de samarbetar med vårdnadshavare i ett frånvaroförebyggande arbete. Syftet innefattar även att belysa specialpedagogens roll i detta arbete. Följande frågeställningar har formulerats utifrån syftet:

- Hur beskriver klasslärare/mentorerna och specialpedagogerna vid sex sydsvenska grundskolor sitt samarbete med vårdnadshavare i ett frånvaroförebyggande arbete?
- Hur beskrivs specialpedagogens roll i ett frånvaroförebyggande arbete?

1.2 Bakgrund

Enligt Skollagen (SFS 2010:800) har varje barn skolplikt, men också rätt till utbildning. Vårdnadshavare har ansvar för att skolplikten fullgörs och får sitt barn till skolan. Samtidigt står det i Skollagens 1 kap. 4 § att skolan ska ta hänsyn till varje barns behov samt uppväga skillnader i dess förutsättningar, och i samarbete med hemmet främja barnets utveckling. När det gäller frånvaro finns ingen definition kring begreppet i lagtexterna, däremot är skolan skyldig att utreda frånvaron skyndsamt om den är upprepad eller längre. Denna utredning ”ska genomföras i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan” (SFS 2010:800, 7 kap. 19 a §).

Det finns utmaningar kring den terminologi och definition av skolfrånvaro som används, enligt den systematiska översikt som Eckhoff Hamadi m.fl. (2024) presenterar. De lyfter att det finns flera olika sorters skolfrånvaro och benämningar på dessa, och att där behövs en enighet. I Statens offentliga utredning av elevers problematiska frånvaro (SOU 2016:94) hanteras olika begrepp. I texten används begreppet problematisk frånvaro som ett samlingsnamn på all frånvaro, men huruvida en elevs frånvaro är problematisk är individuellt och behöver utredas. De menar dock att all frånvaro är viktig att uppmärksamma, eftersom den alltid utgör en möjlig risk för framtida problem. Enligt Skolverkets rekommendationer (Skolverket, 2023b) är det av vikt att huvudmannen stödjer rektor i arbetet med att skapa rutiner samt tillhandahållande av tillförlitlig rapportering av frånvaro och närvaro. Detta kan sedan ge underlag till det främjande och förebyggande arbetet, samt vara en vägledning vid planering och resursfördelning. Skolverkets (2021a) rapport visar att det är vanligt att grundskolor har skriftliga riktlinjer kring olika frågor rörande frånvaroarbetet, största delen av de tillfrågade grundskolorna svarade jakande på frågan om de

hade sådana riktlinjer. Rapporten uppmärksammar ändå att den dagliga frånvaro/närvarorapporteringen kan förbättras, för att statistiken ska kunna användas bättre. Dock var det en lägre andel av grundskolorna som rapporterade att de hade skriftliga riktlinjer kring metoder och stöd rörande det frånvaroförebyggande arbetet. De undersökta grundskolorna menar att goda relationer och kommunikation med vårdnadshavare är av största vikt i det frånvaroförebyggande arbetet, detta syns även i Statens offentliga utredning (SOU 2016:94).

Ifous hanterar skolnärvaro/skolfrånvaro i en rapportserie, där en av rapporterna (Ifous, 2021) hanterar just samverkan. Dock inleder de med att tydliggöra att rapporten fokuserar på samverkan mellan verksamheter, eftersom ”Ett samarbete med föräldrar förutsätts ske både vad gäller skolgång, vård och stöd” (Ifous, 2021, s. 11).

Skollagen (SFS 2010:800) säger att det i elevhälsan ska finnas tillgång till specialpedagog eller speciallärare, samt att elevhälsans arbete främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Enligt Statens offentliga utredning (SOU 2016:94) arbetar elevhälsan mer åtgärdande, än förebyggande och främjande, kring problematisk frånvaro i skolan. Skolverket (2021a) lyfter hur elevhälsan ”bör ha en tydlig och framskriven roll i frånvaroarbetet så att skolan på ett övergripande sätt kan arbeta proaktivt med att främja närvaro och förebygga frånvaro” (s. 100).

1.2.1 Förklaring av använda begrepp

<i>Grundskola</i>	Begreppet grundskola används genomgående i studien och avser alla årskurser mellan F-9.
<i>Handlingsplan</i>	I denna studie avses en plan för gemensamma rutiner för att upptäcka och arbeta åtgärdande och förebyggande gällande frånvaro.
<i>Klasslärare/mentor</i>	I studien har valet att genomgående använda klasslärare/mentor för lärare på alla stadier valts,

eftersom kontakt med vårdnadshavare ingår i yrkesrollen.

Vårdnadshavare (vh) Vårdnadshavare är den som har det juridiska ansvaret för barnet och dess omsorg. I studien använder vi genomgående begreppet vårdnadshavare för såväl biologiska som juridiska vårdnadshavare.

1.3 Centrala begrepp

Skolfrånvaro Enligt Skollagen (SFS 2010:800) ska elever närvara och delta i skolans verksamhet för att tillgodose sig utbildning. Begreppet *frånvaro* finns dock inte reglerat i Skollagen. Det finns inte heller någon tydlighet kring vad som ses som giltig eller ogiltig frånvaro. Vi har i denna studie valt att använda oss av begreppet skolfrånvaro som vi definierar som all elevfrånvaro från skolan.

Samarbete Skolan ska, enligt Skollagen (SFS 2010:800), samarbeta med och informera vårdnadshavare. I denna studie använder vi begreppet samarbete specifikt för samarbete mellan skola och vårdnadshavare.

Förebyggande Ett förebyggande arbete i skolan ska förebygga riskerna för ohälsa och ta bort riskfaktorer (Hylander & Guvå, 2017). Skolverket (2019) menar att skyddsfaktorer behöver identifieras och de pekar på att arbetet kring "...extra anpassningar och särskilt stöd behöver utvecklas i riktning mot tidiga förebyggande insatser" (s. 26). I denna studie används begreppet för arbetet kring insatser innan frånvaron uppkommer.

Åtgärdande

Åtgärdande insatser är insatser som är reaktioner på ett problem som redan uppstått, exempelvis åtgärder när skolfrånvaro redan finns (Hylander & Guvå, 2017).

EHT

Enligt Skollagen (SFS 2010:800) ska det på varje skola finnas ett elevhälsoteam där antingen specialpedagog eller speciallärare ska ingå. Elevhälsoteamets arbete ska huvudsakligen vara hälsofrämjande och förebyggande och syfta mot att eleverna ska uppnå utbildningens mål. Ibland kan detta team benämnas *elevhälsan*.

2 Tidigare forskning

Här presenteras aktuell tidigare forskning. Först hanteras olika studier kring skolfrånvaro, för att följas av hur samarbete mellan skola och vårdnadshavare kan se ut. Sedan behandlas specialpedagogens roll och avslutningsvis lyfts det identifierade kunskapsbidrag som arbetet avser möta.

2.1 Skolfrånvaro

2.1.1 Frånvaro/närvaro

Robinson m.fl. (2018) menar i sin artikel att redan i förskoleklass och de tidiga skolåren kan närvaro, eller snarare icke närvaro, ge en indikation på framtida resultat för eleven. Författarna menar att trots detta väldokumenterade samband finns det fortfarande inte särskilt mycket forskning kring hur man arbetar för att upptäcka och minska frånvaro redan i de tidiga skolåren. I artikeln presenteras resultat från en studie genomförd i tio skoldistrikt i USA baserad på utvärdering av en kostnadsfri föräldrafokuserad insats för att öka närvaro i skolår F-5. Insatsen innebar att belysa missuppfattningar kring vikten av närvaro och undervisning, samt att stötta vårdnadshavare med verktyg, information och kommunikation kring sambandet mellan skolresultat och närvaro. Den visar att föräldrarnas syn på, och tilltro till, betydelsen av närvaro för eleven redan i de tidiga skolåren var viktig. Efter insatsen, som byggde på samarbete och samsyn, kunde Robinson m.fl. (2018) se att elevernas regelbundna frånvaro minskat. Forsell (2020) lyfter hur ströfrånvaro kan vara ett första tecken på problematisk skolfrånvaro, som kan uppmärksammas av skolan.

2.1.2 Helhetsperspektiv

Havik m.fl. (2014) undersöker föräldrars perspektiv på skolfaktorers roll när det kommer till skolfrånvaro i en intervjustudie med 17 vårdnadshavare i Norge. I studien tydliggörs att elever som riskerar att hamna i hög skolfrånvaro är i stort behov av tydlighet och förutsägbarhet. Författarna belyser även att dessa elever har ett mer omfattande behov av lärarstöd i skolan, särskilt vid mindre

strukturerade skolaktiviteter och vid övergångar. I Haviks m.fl. studie uttrycker föräldrarna otillräcklig anpassning av skolarbetet för eleven, som en bidragande orsak till skolfrånvaro. Havik m.fl. (2014) kunde också se att föräldrar önskar ett närmare samarbete mellan lärare, elev och föräldrar för att undvika stigma i relation till de andra eleverna.

Forsell (2020) har genomfört en studie om skolfrånvaro i sin avhandling. Studien undersöker skolpersonals, vårdnadshavares och elevers perspektiv kring skolfrånvaro. Genom intervjuer identifierade Forsell faktorer som bidrar till frånvaro men även faktorer som får eleverna att komma tillbaka till skolan. I avhandlingen framgår att elevens sammanhang måste förstås som en helhet. Frånvaron beror vanligtvis på samverkande faktorer på flera olika nivåer. Vissa faktorer i elevens lärmiljö, som till exempel relationen till lärare och andra elever, kan påverka att frånvaro börjar och bibehålls. Forsell skriver vidare att en central aspekt är elevens upplevelse av krav, samt diskrepansen mellan krav och förmåga. Forsells (2020) studie visar dessutom att ju längre en elev är frånvarande från skolan desto högre är risken att den sociala isoleringen och känslan av maktlöshet stärker elevens känsla av utanförskap.

Cunningham m.fl. (2022) har som syfte med sin studie att, genom intervjuer med skolpersonal angående deras perspektiv på arbetet med elever som riskerar skolfrånvaroproblematik, få en fördjupad förståelse i ämnet. Genom individuella semistrukturerade intervjuer har författarna hittat gemensamma nämnare hos elever med hög frånvaro och svårigheter att engagera sig i sitt skolarbete och att delta i det sociala samspelet med skolkamrater (Cunningham m.fl., 2022). Precis som i tidigare studier (bl.a. Forsell, 2020; Havik m.fl., 2014) tydliggörs även i denna studie av Cunningham m.fl. ett behov av relationellt arbete med elever med denna sårbarhet. De betonar vikten av att ta fram strategier med basen i god kunskap och förståelse för elevens svårigheter, och i synnerhet att verkligen ha med sig elev och vårdnadshavare i tillvägagångssättet eftersom det annars kan medföra ytterligare försämring av närvaron (Cunningham m.fl., 2022).

2.1.3 Främja närvaro

Forsell (2020) skriver att stödjande krafter för ökad närvaro är exempelvis ett aktivt deltagande i progressivt stimulerande närmiljöer, som kamratgrupp och familj, samt tillit till skolpersonalens kompetens och möjligheter att möta eleven på ett mellanmänniskt plan. Forsell berör även tidsaspekten och vikten av tidiga insatser för att kunna hantera frånvaron innan den blir för svår. Det kan vara svårt för eleverna att själva sätta namn på svårigheter de upplever, vilket gör det extra viktigt att vuxna i elevens närhet kan fånga upp signaler och tecken, identifiera och tolka dessa, samt samarbeta, enligt Forsell (2020).

2.2 Samverkan skola-vårdnadshavare

2.2.1 Svårigheter och möjligheter

I sin artikel beskriver Havik och Ingul (2021) att det finns flera olika benämningar på skolfrånvaro, vilket kan leda till svårigheter bland annat i samarbetet med vårdnadshavare. Studien visar att skola och vårdnadshavare förstår skolfrånvarons egenskaper, skäl och utveckling olika. Havik och Ingul (2021) ser att det behövs en gemensam förståelse och definiering av begrepp och svårigheter för att tydliggöra och ge ett samförstånd och ett bättre samarbete mellan skola och vårdnadshavare. Forsell (2020) lyfter också i sin avhandling hur skolfrånvaro är påfrestande för alla inblandade. Detta kan riskera att leda till ett negativt samspelsmönster och en bristfällig kommunikation och samarbete mellan skola och vårdnadshavare. Han såg också hur svårigheter kan synas tydligare i en miljö än en annan, vilket också kan försvåra den gemensamma förståelsen kring svårigheter och behov. Även Forsell visar att en gemensam förståelse och ett samförstånd kring svårigheter, styrkor och vägar framåt tenderar att ge bättre förutsättningar för samarbete och en ökad närvaro för eleven. Genom lyhördhet i kommunikationen, respekt för varandras roller och med elevens behov i centrum ges förutsättningar för en sådan positiv utveckling, enligt Forsell (2020).

Martin m.fl. (1999) genomförde tre fallstudier, som baserades på insamlade enkäter från alla skotska skolor, tjänstemän på Skottlands 32 lokala utbildningsråd

samt alla verkställande direktörer på de lokala myndigheterna. Redan år 1999 kunde de visa att det mest effektiva samarbetet bestod av förståelse för varandras roller, vad de kan bidra med och att de alla är viktiga. Dessutom framkom det i Martin m.fl. (1999) att vårdnadshavarna behöver känna sig betydelsefulla och att de kan bidra till sitt barns skolgång, oavsett akademisk bakgrund.

2.2.2 Vad är problemet egentligen?

Havik och Ingul (2021) beskrev hur vårdnadshavarna kände att skolan beskyllde dem för problemen. Även vårdnadshavarna till barn med skolfrånvaro, i McDonald m.fl. (2023), lyfte erfarenheter av dåligt samarbete och dåliga relationer med skolan, de kunde känna sig dömda och avvisade av skolpersonalen. De ansåg sig inte ha fått stöd i tid och att de kunde bemötas av kontraproduktiv kommunikation från skolan, till exempel en försäkran om att barnet har det bra i skolan. Genom sin kvalitativa, mixade design bestående av kvalitativa enkäter till vårdnadshavare (n=29) och skolpersonal (n=19) samt intervjuer med vårdnadshavare (n=10) och skolpersonal (n=12) i England, kunde de också se hur skolpersonalen uttryckte att vårdnadshavare inte delade med sig av viktig information i ett tidigt skede. McDonald m.fl. (2023) beskriver hur viss skolpersonal berättade att de hade uppmärksammat att skolan ofta hade förutfattade meningar kring vårdnadshavare, till exempel att de var lata eller att de inte försökte tillräckligt att få sitt barn till skolan. Denna syn på vårdnadshavare bekräftades också i studien med den mixade metod som Zaora och Aubrey (2010) genomförde i form av en enkätundersökning (n=122) till lärare i tolv grundskolor på Cypern, samt fördjupande intervjuer (n=24) med lärare i sex av dessa skolor. Lärarna ansåg då att problemet låg i hemmet, bland annat var bristen på disciplin en anledning. De ansåg också att vårdnadshavarna ansvarade för att ta hand om barnet och förse det med stabilitet och glädje, däremot skulle de respektera lärarnas arbete och inte ingripa i det. Det samarbete som skulle finnas ansågs ledas av lärarna och vara begränsat till kommunikation och fragmentariska aktiviteter. Vårdnadshavarna sågs som följare, med en passiv och begränsad roll i skolgången, som bestod i att kontrollera barnets läxa, kommunicera med skolan och komma på möten kring barnets utveckling. Samtidigt kallade de

vårdnadshavarna för ”partners” eller ”supporters” och att ansvaret för ett bättre samarbete låg hos dem. Några få lärare i Zaora och Aubreys (2010) studie var positiva till ett närmre samarbete och delaktighet för vårdnadshavare. Även Sheldon och Epstein (2004) såg i sin longitudinella studie, där två enkäter besvarades av 39 skolor med ett års mellanrum, vissa bevis på att lärare inte fullt ut förstod vikten av att involvera vårdnadshavarna för att öka elevernas närvaro. Paccaud m.fl. (2021) genomförde en nationell enkätundersökning, med både kvantitativ som kvalitativ ansats, i Schweiz där 918 vårdnadshavare med 1275 barn svarade. De kunde se att vårdnadshavare över lag upplever en marginell involvering i beslut kring barnens utbildning. De flesta vårdnadshavarna var, enligt Paccaud m.fl., dock nöjda med samarbetet mellan skola och vårdnadshavare, men bland vårdnadshavare till barn i behov av särskilt stöd visades en aning mer missnöje med skolan. Bridgeland m.fl. (2006) genomförde en studie med fyra fokusgrupper och 467 intervjuer med före detta elever i USA som hoppat av skolan. 69% av eleverna säger att deras vårdnadshavare inte blev involverade förrän de inte fick betyg och tänkte hoppa av skolan. Detta bekräftas också av Havik m.fl. (2014), då alla deltagare ansåg att samarbetet mellan skola och hem var viktigt för att läraren ska kunna ge individuellt anpassat stöd till barnet. Däremot var det utmanande och de ansåg att samarbetet inte togs seriöst förrän efter att skolfrånvaron redan var ett faktum. Också Woullard-Wilder (2020) kunde i sin kvalitativa studie i USA, där intervjuer med sex vårdnadshavare och tio skolpersonal genomfördes, se brister i samarbetet mellan skola och vårdnadshavare.

Epstein och Sheldon (2002) såg i sin longitudinella studie, när de analyserade enkäter från 18 skolor i USA, hur samverkan mellan skola och hem ledde till högre närvaro, snarare än exempelvis omhändertagande av barnet eller vitesföreläggande. McDonald m.fl. (2023) kunde också se samma åsikter både hos vårdnadshavare och skolpersonal. Forsell (2020) kunde i sin studie se att alla deltagare, det vill säga skolpersonal, elever och vårdnadshavare, ville nå samma mål, en ökad skolnärvaro.

2.2.3 Positivt arbetssätt

Forskning visar på flera olika faktorer som kan påverka närvaron positivt (Bridgeland m.fl., 2006; Cook m.fl., 2017; Cunningham m.fl., 2022; Epstein & Sheldon, 2002; Forsell, 2020; Havik m.fl., 2014; Islam & Shapla, 2021; McDonald m.fl., 2023; Paccaud m.fl., 2021; Robinson m.fl., 2018; Sheldon & Epstein, 2004; Woullard-Wilder, 2020). De ger olika förslag till vad som kan förebygga frånvaro och öka närvaro. Vad samtliga har gemensamt är att de ser samarbetet mellan skola och vårdnadshavare som en betydande del i arbetet. I Havik m.fl. (2014), McDonald m.fl. (2023) samt Paccaud m.fl. (2021) uttrycker vårdnadshavare själva behovet av ett gott samarbete mellan skola och vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro och öka närvaro. Paccaud m.fl. (2021) lyfter också andra aspekter som vårdnadshavare uttrycker som särskilt viktiga. Det handlar om respekt och erkännande kring barnets behov, styrkor och svagheter från skolans håll, en rak kommunikation kring mål och möjligheter, känna ett stöd från skolan samt få vara delaktiga i utformandet av barnets stöd och de beslut som tas (Paccaud m.fl., 2021). En stor del av eleverna själva ville se en ökad kommunikation mellan skola och vårdnadshavare, enligt Bridgeland m.fl. (2006).

Cunningham m.fl. (2022) visar att även skolpersonal anser att ett sådant samarbete är nödvändigt för ett framgångsrikt arbete. De menar att det kan ge vårdnadshavarna möjlighet att identifiera svårigheter som skolan kan hjälpa till med. Detta lyfter även Forsell (2020) som en viktig aspekt. Ofta är det vårdnadshavarna som ser de första tecknen på en begynnande skolfrånvaro. Det kan handla om verbalt motstånd att gå till skolan, somatiska besvär eller oroväckande beteende. Vårdnadshavarna i Cunninghams m.fl. (2023) studie ser också hur barnets svårigheter behöver lyftas skyndsamt, öppet och utan dömande från skolan. Rogers och Feller (2018) genomförde interventioner i USA, där de under ett skolår skickade mejl till vårdnadshavare till sammanlagt 28 080 elever, med tre olika innehåll. Efter årets slut gjordes en enkätundersökning (n=1 268) för att se om interventionerna påverkat skolnärvaron och vilken som gett bäst utslag. En slutsats de drar är att om skolan ser vårdnadshavarna som en tillgång, kan

skolor hitta nya arbetssätt som gör dem delaktiga i arbetet, vilket kan höja elevers resultat. Bridgeland m.fl. (2006) menar också att ett tidig upptäckande och tidiga insatser där en samsyn och ett samarbete mellan skola och vårdnadshavare är det viktigaste. De ser också att det behöver utarbetas strategier på olika nivåer. Även Forsell (2020) lyfter hur skolan behöver utforma en organisatorisk struktur och samverkansformer för att identifiera elever i riskzonen för skolfrånvaro, samtidigt som varje elevs unika situation måste finnas med i arbetet. Robinson m.fl. (2018) genomförde interventioner i USA, där mejl skickades till vårdnadshavare till sammanlagt 26 338 elever, med information kring vikten av skolnärvaro. De kunde se att elevers närvaro och prestationer ökade när vårdnadshavarna engagerades i skolgången och att tidiga insatser bör fokusera på samarbetet mellan skola och vårdnadshavare. Genom att stötta vårdnadshavarna med verktyg och viktig information kring sambandet mellan skolresultat och närvaro, samt lyfta missuppfattningar, kan skolnärvaron öka, enligt Robinson m.fl (2018).

Epstein och Sheldons (2002) studie visade att involvering av familjer och samhälle i skolans arbete kring ökad skolnärvaro gav ett positivt resultat. Särskilt tre aktiviteter associerades genomgående till ökad närvaro; effektiv kommunikation kring närvaro med vårdnadshavare, tillhandahållande av en kontaktperson på skolan samt att belöna elever vid ökad närvaro. En liknande studie (Sheldon & Epstein, 2004), som de genomförde ett par år senare, visade liknande resultat; samarbete mellan skola och vårdnadshavare, samt övriga samhället, kan minska skolfrånvaron betydande. Detta samarbete ska finnas innan närvaron är ett problem. De kunde se att skolans kommunikation med vårdnadshavare kring förväntningar och policys kring närvaro, att lyfta och premiera elever med hög närvaro samt ge elever med långvarig frånvaro mentorer från samhället, var särskilt starka påverkansfaktorer som märkbart reducerade elevers skolfrånvaro. Dessutom visade Sheldon och Epsteins (2004) studie att det var högre sannolikhet att skolor med ett större antal aktiviteter med fokus på närvaro, minskade antalet elever med 20 eller fler dagars frånvaro per skolar. Enligt Islam och Shaplas (2021) studie, där de analyserar enkätdata (n=15 682) från Utbildningsdepartementet i USA, är deltagande i skolevenemang samt insamlingar statistiskt signifikanta i förhållande till skolfrånvaro.

Vårdnadshavares deltagande i dessa är positivt för närvaron, vilket däremot deltagande i vanliga skolmöten eller volontärarbete inte visar (Islam & Shapla, 2021).

2.2.4 Stöd till lärare

Forsell (2020) lyfter att problematisk skolfrånvaro ökar lärares arbetsbelastning, på grund av bland annat ett behov av en intensifierad kommunikation mellan skola och hem. Forsell betonar att det kräver att nödvändiga förutsättningar ges till lärarna för att de ska kunna utföra ett sådant arbete. Cunningham m.fl. (2022) menar att det saknas resurser för att ett bra arbete kring skolfrånvaro ska kunna genomföras. De såg också hur skolpersonal ansåg att det var utmanande att ha svåra samtal med vårdnadshavare (Cunningham m.fl., 2022). Paccaud m.fl. (2021) såg också en brist av resurser, både ekonomiskt och personalmässigt, och att det skulle behövas personal med bättre utbildning kring barn i behov av särskilt stöd och deras familjer.

2.3 Specialpedagogens roll

Enligt Forsell (2020) är förutsättningarna för ett proaktivt, utredande och åtgärdande arbete kring skolfrånvaro olika för olika professioner i skolan. Vilka professioner som involveras, vem som leder och ansvarar för arbetet och vilka stödinsatser elever får ta del av följer inte heller ett enhetligt mönster, menar Forsell (2020).

Göransson m.fl. (2015) genomförde en enkätundersökning kring yrkesrollen, riktad till alla som tagit specialpedagog- eller speciallärarexamen under tre år (n=4 252) i Sverige, med en svarsfrekvens på 75%. En majoritet av respondenterna anser att skolsvårigheter beror på att skolan inte är tillräckligt anpassad för att möta elevers olikheter. De ser också att det ingår i deras kunskapsområde att kunna möta dessa olikheter och utveckla inkluderande lärmiljöer, samt att deras arbete vilar på en god vetenskaplig grund. Specialpedagogerna menar att de besitter goda kunskaper kring rådgivning, konsultation och kvalificerade samtal med lärare, lärarlag och vårdnadshavare,

samt att det i deras arbete ingår att utföra utvecklingsarbete på olika nivåer. Enligt Göransson m.fl. (2015) anger 2,5% av specialpedagogerna att de ägnar minst en dag i veckan åt samverkan med vårdnadshavare.

I Aspelins m.fl. (2020) kvalitativa intervjustudie med 21 specialpedagoger i Sverige, framkom vikten av relationskompetens, särskilt gentemot eleverna men även i mötet med vårdnadshavare. Men trots att samverkan med vårdnadshavare ingår i yrket verkar detta inte speglas i de utbildningar till specialpedagog eller speciallärare som finns i Sverige (Aspelin m.fl., 2020). Aspelin och Östlund (2020) granskade de lärandemål (n=857) som finns beskrivna på alla specialpedagogiska utbildningar i Sverige, och de kunde se att nästan inga mål berörde relationen med vårdnadshavare. Aspelin och Östlund (2020) menar också att samarbetet med vårdnadshavare är något som förväntas av specialpedagoger/speciallärare och att det är en omfattande del av yrket, vilket gör avsaknaden av detta fokus i utbildningarna anmärkningsvärd.

2.4 Identifierat kunskapsbidrag

Att stötta elever som riskerar att hamna i skolfrånvaro eller redan hamnat där är ett svårt och krävande, men mycket viktigt arbete. Tidigare forskning fokuserar främst på att öka skolnärvaro när det redan finns en skolfrånvaro. Flera studier ger förslag på åtgärdande insatser, samt förebyggande avseende att förhindra ytterligare frånvaro. Forsell (2020) lyfter dock hur ett samarbete med vårdnadshavare skulle kunna förebygga skolfrånvaro redan i ett mycket tidigt skede, kanske redan innan den faktiskt uppstår. Forskning kring detta område verkar saknas.

Aktuell studie fokuserar därför på samarbete med vårdnadshavare i ett frånvaroförebyggande arbete. Eftersom klasslärare/mentorerna är de som har närmst relation till vårdnadshavare och elever, lyfts deras perspektiv kring arbetet med att involvera vårdnadshavare i ett frånvaroförebyggande arbete, för att tydliggöra hur ett sådant arbete kan utföras och utvecklas. Enligt Göransson m.fl. (2015) besitter specialpedagoger många kompetenser kring områden som innefattar förebyggande

insatser, vilka till exempel Havik m.fl. (2014) nämner. Därför är det relevant att lyfta specialpedagogens roll i arbetet med dessa förebyggande insatser.

3 Teoretiska utgångspunkter

Nedan presenteras de teoretiska begrepp som används i detta arbete.

Avslutningsvis beskrivs hur dessa används och valet av teori motiveras.

3.1 Teoretiska begrepp

Enligt Bronfenbrenners (1994) ekologiska modell, påverkar miljön runt en människa dess utveckling i hög grad, vilket är centralt inom systemteorin. De teoretiska utgångspunkterna och de begrepp som används i denna studie utgår från systemteori. Men eftersom detta är en mycket omfattande teori, har valet tagits att använda Öquist (2018) beskrivning av systemteori och de nyckelbegrepp och dess förklaringar som behandlas där, eftersom dessa är relevanta för studien.

3.1.1 Helhetstänkande

Systemteorin har en pragmatisk koppling, där hela systemet tas i beaktande, enligt Öquist (2018). I samspel med omgivningen förändras systemen. Det är viktigt att se helheten, mönster och samband samt att förstå sin egen del i sammanhanget. Då kan bakomliggande samband i komplexa situationer framträda. Det är också viktigt att förstå att mål kan nås på flera olika sätt, ekvifinalitet, vilket behöver anpassas efter dessa komplexa situationer (Öquist, 2018).

3.1.2 Nivåer

Öquist (2018) beskriver hur varje system i systemteorin är uppbyggt av olika nivåer, till exempel finns familj och skola inom samma system runt barnet, men på olika nivåer. Varje nivå behöver vara tydlig i sitt innehåll och ansvar, och mellan nivåerna behöver det också finnas tydliga gränser och kopplingar. Det är också i dessa passager, eller mellanrum, som det viktiga sker. Öquist lyfter också vikten av att inte fastna i enskilda händelser i system eller nivåer, utan i stället se helheten i ett längre och större perspektiv i de olika systemen och nivåerna. Genom att göra detta, och gå till grundproblemet, undviks användandet av enbart enkla och kortsiktiga lösningar som inte hjälper i längden, enligt Öquist (2018).

3.1.3 Information

I samarbetet med andra människor delas information, enligt Öquist (2018). Sändaren av informationen kan påverka mottagaren genom tonfall, kroppsspråk med mera, men det är mottagaren och dennes reaktion som för samarbetet vidare. Detta är inte likställt med exempelvis energier som förs över till döda ting, där de fysiska lagarna ger en i förväg uträknad påverkan. Människor är komplexa och samarbetet behöver anpassas i mötet. Enligt systemteorin är det snarare handlingar och det som syns, hörs och känns, än ord, som bär på systemisk information och kan leda till förändring. Att använda metaforer, liknelser eller historier kan förstärka budskapet, hjälpa vid identifierandet av mönster samt underlätta ett cirkulärt tänkande. Genom ett cirkulärt tänkande med cirkulär frågeteknik uppmärksammas skillnader och vikten av att se situationens omgivning och sammanhang (Öquist, 2018).

Öquist (2018) skriver vidare att system behöver information utifrån för att vara välfungerande. Det räknas då som ett öppet system, till skillnad mot ett slutet system som inte kommunicerar med sin omgivning. Öquist menar att ett slutet system fastnar i sina egna tankar och föreställningar och kommer till slut att upplösas.

3.1.4 Konstans och variation

Öquist (2018) säger att konstans behöver finnas, men ibland kan den behöva ruckas på för att ny information eller nya mönster ska framkomma. Ur en osäkerhet eller oordning kan vi komma vidare och nya mönster och ordningar säkerställas. Det finns till exempel lagar och regler att följa men samtidigt är det viktigt att se individen i sammanhanget, ibland behöver kanske lagar och regler förändras. Ekvifinalitetsprincipen, att det finns olika vägar mot samma mål beroende på den komplexa verkligheten, gör också att givna modeller eller handlingsplaner kan behöva frångås och ha alternativa vägar. Om kaos, symtom och motstånd ses som positiva utvecklingsmöjligheter, i stället för problem, undviks ett linjärt tänkande och möjligheten till en positiv utveckling ökar.

Samtidigt behöver konstanter finnas för att bringa ordning i kaos och möjliggöra ett gemensamt arbete mot samma mål (Öquist, 2018).

Genom att se delarna i helheten och öppna upp för information mellan olika nivåer, kan också variationer identifieras. Uppmärksammas skillnader är det lättare att se hur saker hänger samman och därmed behålla kontrollen, för att sedan kunna påverka framtida skeenden (Öquist, 2018).

3.1.5 Användande av begreppen

Tidigare forskning (t.ex. Forsell, 2020) lyfter just behovet av ett *helhetstänkande* kring arbetet med skolfrånvaro, och behovet av ett samspel mellan olika *nivåer* där *information* delas (t.ex. Cunningham m.fl., 2023; Paccaud m.fl., 2021) för att kunna se den helheten. I aktuell studie kan samarbetet mellan skola och vårdnadshavare bidra till ett helhetstänkande, tydliggörande av olika nivåer samt informationsutbyte, och därför är begreppen relevanta att använda i analysen av empirin och förståelsen av olika roller i arbetet med skolfrånvaro. I ett sådant arbete är också *konstans och variation* aspekter som finns med, och genom att använda teorin bakom dessa olika begrepp kan förståelsen för resultatet öka och nyanseras. Begreppen används främst vid en fördjupande tolkning och analys av det empiriska materialet.

4 Metod

Här beskrivs de tillvägagångssätt som använts under planering och genomförande av studien. I avsnittet beskrivs val av metod, hur urval gjorts samt redovisning av genomförande och bearbetning av material och hur etiska frågor hanterats. I studien, som är en enkätstudie, deltar 33 klasslärare/mentorer vid sex kommunala grundskolor åk F-9 i södra Sverige, samt fyra specialpedagoger vid samma skolor.

4.1 Val av metod

Denna studie tar en kvalitativ empirisk ansats med vissa kvantitativa inslag. Bryman (2018) beskriver kvalitativa studier som att de bygger på en forskningsstrategi där tonvikten oftare ligger på ord än på kvantifiering vid insamling och analys av data. I arbetet med denna studie har valet mellan kvantitativa och kvalitativa metoder övervägts. Agnafors och Levinsson (2019) menar att det inte finns metoder som är enbart det ena eller det andra, och att det inte bidrar "...till den vetenskapliga kvaliteten att placera uppsatsen i en viss kategori" (Agnafors & Levinsson, 2019, s. 69). Valet att använda enkät pekar vanligtvis på en kvantitativ ansats. I studien användes enkäter, men med mestadels öppna frågor, vilket Ejlertsson (2019) menar leder till kvalitativa analyser.

Ursprungstanken var att använda enkät med mestadels öppna frågor till klasslärare/mentorer, för att nå ut till så många som möjligt, och intervju med specialpedagoger i samma specifika kommun. Eftersom svarsfrekvensen från enkäten till klasslärare/mentorer bedömdes vara för låg efter första urvalet, behövdes ytterligare ett urval göras gällande klasslärare/mentorer för att öka svarsfrekvensen. Då tiden var knapp, beslutade vi att använda oss av enkäter även till specialpedagoger, eftersom transkribering av intervjuer är tidskrävande, vilket bland annat Kvale och Brinkmann (2014) samt Repstad (2007) beskriver. Bryman (2018) skriver att en fördel med enkäter är möjligheten att snabbt nå ut till många respondenter. Som nackdel med enkäter framför intervjuer ger Bryman (2018) som exempel att det oftast inte finns någon närvarande vid svarstillfället som kan bistå eller svara på frågor om det är något som är oklart.

För att samla in data användes två webbenkäter, en till klasslärare/mentorerna (Bilaga 1) och en till specialpedagoger (Bilaga 2), för att på bästa sätt möta studiens syfte och frågeställningar. Enkäterna innehöll framför allt öppna frågor, men även några slutna. De slutna frågorna sammanställdes och analyserades kvantitativt genom univariat analys med hjälp av frekvenstabeller (Barmark & Djurfeldt, 2020; Bryman, 2018), medan de öppna frågorna sammanställdes kvalitativt via tematisk analys inspirerad av Braun och Clarke (2006). Kvantitativa inslag, i form av frekvens i siffror, användes även för att förstärka och förtydliga resultaten i den kvalitativa analysen.

4.2 Urval

I arbetet med att söka tidigare forskning inom ämnet fann vi flera statligt finansierade projekt, där en sydsvensk kommuns projekt kring just förebyggande frånvaroarbeta bedömdes intressant utifrån studiens syfte, och därför tillfrågades om deltagande. Urval gjordes därför i det första skedet utifrån ett målstyrt urval (Bryman, 2018). Sammanlagt skickades 171 enkäter ut via e-post till klasslärare/mentorerna, av dessa kunde 15 ej levereras och två personer meddelade att de inte ingick i målgruppen. Av resterande 154 enkäter inkom 33 svar, det vill säga en svarsfrekvens på strax över 21%. Till specialpedagoger skickades sex förfrågningar om deltagande ut, fyra svar kom in.

När den första kommunen valts kontaktades rektorerna vid samtliga fyra kommunala grundskolor via e-post, där information om studien bifogades. Rektorerna ombads förmedla klasslärares/mentorers e-postadresser, för att dessa skulle kunna tillfrågas om deltagande i studien samt genomföra enkäten. Tre av fyra rektorer valde att delta. När slutdatum för att besvara enkäten var uppnått bedömdes deltagandet för lågt, endast 24 svar av 102 utskickade enkäter, vilket motsvarade en svarsfrekvens på 23,5 %. Bryman (2018) berör bortfallsprocent och menar att svarsfrekvens och bortfall är av vikt eftersom ju större bortfallet är desto mer kan man ifrågasätta hur representativt urvalet är. Även Ejlertsson (2019) skriver att det finns en gräns för när deltagandet kan anses för lågt och riskerar att inte längre representera meningsfull kunskap. Han menar därför att det

är viktigt att fundera på hur antalet respondenter kan ökas på ett sätt så att kvaliteten på insamlade data bibehålls. För att öka svarsfrekvensen öppnades därför enkäten upp igen och utskick till klasslärare/mentorer vid ytterligare tre kommunala grundskolor i en annan sydsvensk kommun gjordes. Detta urval gjordes utifrån ett bekvämlighetsurval (Bryman, 2018), eftersom tillgång till e-postadresser för ett snabbt utskick av webbenkäter, till såväl klasslärare/mentorer som specialpedagoger, fanns.

Samtidigt som det utökade utskicket gjordes kontaktades rektorerna i den första kommunen för att förmedla kontaktuppgifter till de tre grundskolornas specialpedagoger för utskick av en enkät med öppna, fördjupande frågor. I den andra kommunen fanns redan tillgång till specialpedagogers kontaktuppgifter.

Urval av specialpedagoger gjordes som ett bekvämlighetsurval i form av ett snöbollsurval (Bryman, 2018), där specialpedagoger vid de aktuella skolorna tillfrågades om deltagande. Ursprungstanken var att intervjua specialpedagoger vid de utvalda skolorna, och därigenom använda fördjupande mixad metod för att bredda och fördjupa studien. På grund av tidsbrist behövde metoden ändras och enkäter användes i stället för att inhämta specialpedagogernas perspektiv. Bryman (2018) beskriver att det är vanligt att följa upp ett målstyrt urval med snöbollsurval för att ytterligare bredda studien. Vid ett snöbollsurval ser forskaren till att få kontakt med ett mindre antal respondenter som är intressanta för undersökningens tema via ett tidigare gjort urval. Författaren menar att en utmaning med ett snöbollsurval är att det inte är representativt för populationen eftersom urvalet inte är slumpmässigt och att det inte går att säkerställa hur populationen ser ut. Snöbollsurval används ofta i kvalitativa undersökningar (Bryman, 2018).

4.3 Genomförande

Efter urvalet av den första kommunen kontaktades rektorer vid samtliga fyra kommunala grundskolor via e-post, där information angående studiens syfte och genomförande beskrevs. De rektorer som var intresserade av att delta i studien ombads att dela e-postadresser till samtliga klasslärare/mentorer på skolan. Tre av

fyra rektorer visade intresse att delta. Dock behövdes flera påminnelser via såväl e-post som telefonsamtal för att få tillgång till kontaktuppgifter.

När kontaktuppgifterna delats gjordes utskick av missivbrev (Bilaga 3) via e-post till sammanlagt 102 deltagare, där bland annat studiens syfte, information om deltagande och samtycke samt länk till webbenkät fanns med. Samtycke till deltagande i studien gavs genom valet att besvara enkäten. Enkäterna (Bilaga 1 & 2) konstruerades i Microsoft Forms. Bryman (2018) beskriver både för- och nackdelar med webbenkät. Det är till exempel snabbt och enkelt, är lätt att administrera till fler respondenter och ger färre obesvarade frågor. Bryman (2018) påpekar att svarsfrekvensen vanligtvis är lägre, vilket även Ejlertsson (2019) berör, och det finns en risk att samma respondent svarar flera gånger. Det sistnämnda avhjälpes genom ett val när enkäten konstruerades i Microsoft Forms, med konsekvensen att varje respondent bara kunde skicka in ett svar. Vid utskicket kunde inte nio av respondenterna nås på grund av felaktiga e-postadresser. Det fanns inte heller kunskap om de delade e-postadresserna enbart representerade studiens målgrupp, vilket uppmärksammades när en svarade att hen inte ingick i målgruppen.

Svarstiden sattes till två och en halv vecka och påminnelse skickades ut efter en och en halv vecka. När tre svarsdagar kvarstod skickades även påminnelser till rektorerna att avsätta tid och påminna sin personal. En sista påminnelse skickades ut till klasslärare/mentorerna kvällen innan sista dag för besvarande. Trots flertalet påminnelser uppnåddes inte tillräckligt många svar när enkäten stängdes, och därför vidgades urvalet med ytterligare tre grundskolor i en annan sydsvensk kommun, enligt ett bekvämlighetsurval. E-post med information om studien samt länk till deltagande (Bilaga 3) skickades ut till 69 respondenter utifrån en e-postlista till lärare, där kännedom om vilka som arbetade som klasslärare/mentorerna eller ej inte fanns. Sex kom i retur som felaktiga adresser och en svarade att hen inte hade arbetat som lärare på två och ett halvt år. Svarstid sattes till fyra dagar. Påminnelse skickades ut via skolornas kontaktyta, Teams, när en dag återstod. Sammanlagt skickades 171 enkäter ut via e-post, av dessa kunde 15 ej levereras och två personer meddelade att de inte ingick i målgruppen.

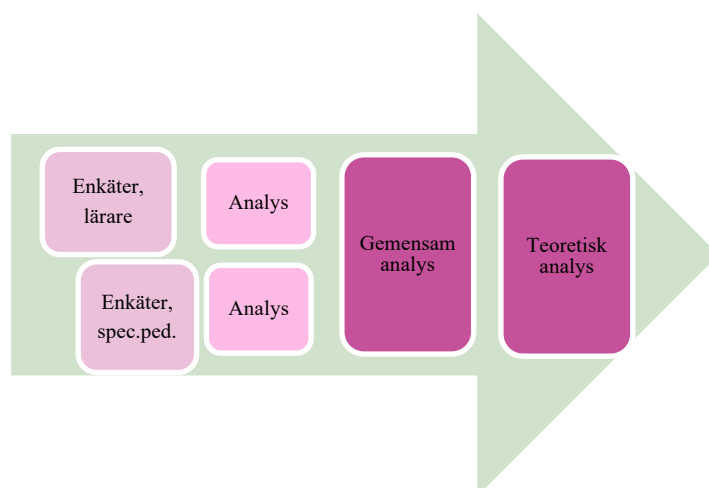
När enkäten stängdes hade sammanlagt 33 svar inkommit från de två urvalsgrupperna klasslärare/mentorerna, av sammanlagt 154 levererade enkäter. Detta motsvarade en svarsfrekvens på strax över 21%.

Samtidigt som det andra utskicket till klasslärare/mentorerna gjordes skickades även informationsbrev samt länk för deltagande (Bilaga 4) till specialpedagoger i båda kommunerna ut via e-post, utifrån kontaktuppgifter förmedlade via två av tre rektorer i den första kommunen samt utifrån kända e-postadresser till skolorna i den andra kommunen. Sex utskick gjordes utifrån de kontaktuppgifter som inkommit, fyra specialpedagoger besvarade enkäten.

Utifrån studiens syfte, gällande specialpedagogens roll i arbetet kring förebyggande av frånvaro, konstruerades en fördjupande enkät med öppna frågor (Bilaga 2) till specialpedagogerna. Enligt Bryman (2018) finns både för- och nackdelar med att använda enkät med öppna frågor som alternativ till intervju. En fördel är till exempel att behovet av transkribering försvinner, men även nackdelar såsom behovet av respondentens skicklighet i skrift samt att kropps- och talspråk försvinner, nämns av Bryman (2018). På grund av den tidsbrist som uppstod ansågs val av enkät mer realistiskt då transkribering inte behövdes, men ändå kunna bidra med relevant information till studien. Ejlertsson (2019) menar att en svaghet vid en enkätundersökning är att respondenten inte har möjlighet att ställa kompletterande frågor, om det är något som är svårförståeligt. Enkätundersökning ger inte heller möjlighet till alltför komplicerade frågor eller till icke planerade följdfrågor, som skulle innebära fördjupning. Författaren skriver även att enkätens öppna frågor endast delvis ger möjlighet till fördjupning och att enkätens svaghet enbart kan elimineras genom klara och väl genomarbetade frågor och svarsalternativ (Ejlertsson, 2019). Detta togs i beaktande vid konstruerandet av de öppna frågorna i enkäterna. Ejlertsson (2019) beskriver att det är viktigt att tänka på att ett tydligt språk används i enkäter, samt att frågorna inte ska vara ledande. Det är även viktigt med utformningen av enkäten, så att den blir överskådlig och enkel att besvara. Några bakgrundsfrågor kan behövas, men då ska de vara relevanta för studien och etiskt utformade för att till exempel kunna behålla anonymiteten (Ejlertsson, 2019). I studiens enkäter fanns några få

bakgrundsfrågor, men bakgrundsfrågor som till exempel ålder eller kön valdes bort av ovanstående skäl. För att testa om frågorna möter syftet kan en pilotstudie eller kognitiv intervju genomföras innan den slutgiltiga studien, enligt Ejlertsson (2019). Detta fanns det tyvärr inte tid för i denna studie, eftersom den initiala tanken att genomföra både enkäter och intervjuer bedömdes tidskrävande.

Resultaten samlades in och analyserades var för sig för att sedan analyseras i en gemensam analys för att ytterligare öka förståelsen av resultaten. Genom att använda de teoretiska begreppen, beskrivna i kapitel 3, som ännu ett raster för analys kunde förståelsen fördjupas än mer kring resultatet. Denna forskningsdesign beskrivs i Figur 1.

Figur 1. Beskrivning av studiens forskningsdesign

4.4 Bearbetning och analys

Studien tar en kvalitativ ansats med kvantitativa inslag. Insamling av data har skett via två webbenkäter. En enkät besvarades av klasslärare/mentorerna (Bilaga 1) och en av specialpedagoger (Bilaga 2), vid sex grundskolor i två utvalda sydsvenska kommuner. De slutna frågorna sammanställdes och analyserades kvantitativt genom univariat analys med hjälp av frekvenstabeller (Bryman, 2018). Frekvenstabeller är, enligt Barmark och Djurfeldt (2020), det ”enklaste sättet att få en bild av fördelningen på en *kvalitativ* variabel” (s. 109). De öppna

frågorna sammanställdes kvalitativt via tematisk analys inspirerad av Braun och Clarke (2006).

4.4.1 Univariat analys

I resultatet av enkäten till klasslärare/mentorer sammanställdes kvantitativa data från fråga sex och sju i Excel, eftersom dessa var mest relevanta för att möta syftet. Antalet svarande tydliggjordes i stapeldiagram (Figur 2 & 3). Enligt Barmark och Djurfeldt (2020) presenteras ordinalskalor, som dessa, bäst genom stapeldiagram eftersom det tydliggör och lyfter den logiska ordningen mellan svarsalternativen på bästa sätt. Därefter gjordes en univariat analys med hjälp av frekvenstabeller (Tabell 1 & 2), för få en tydligare bild av fördelningen (Barmark & Djurfeldt, 2020; Bryman, 2018). Barmark och Djurfeldt (2020) skriver att om man har ”en deskriptiv, univariat frågeställning är detta en central del av själva analysen” (s. 109). Eftersom detta gällde i denna studie, räckte tydligheten som framkom i frekvenstabellerna för att se samband som också kunde kopplas till den tematiska analysen.

4.4.2 Tematisk analys

De kvalitativa delarna har bearbetats genom tematisk analys, inspirerad av Braun och Clarke (2006) och den förklaring av deras sex steg för reflexiv tematisk analys som presenteras av Byrne (2021). Det första steget innebär att noga gå igenom den data som inkommit. Svaren av de öppna frågorna i enkäten lästes igenom flera gånger. Detta är, enligt Byrne (2021), ”...necessary to be able to identify appropriate information that may be relevant to the research question(s)” (s. 1398). Efter att ha lärt känna materialet kunde det börja kodas. Byrne (2021) beskriver detta som andra steget och ett första steg innan teman kan identifieras. Bryman (2018) skriver att kodning står för en mycket viktig fas i forskningen och att många olika typer av data som är av intresse för undersökningen är ostrukturerade till sin form. Som exempel på detta ger författaren svar på öppna frågor i enkäter, vilket användes i denna studie. Även Creswell och Creswell (2018) beskriver processen och vikten av kodning för att identifiera teman i svaren. Detta gjordes i studien, för att i ett första skede generera kandidaterande

teman, vilket Byrne (2021) beskriver som det tredje steget. I steg fyra beskriver Byrne vidare hur dessa teman behöver revideras och kopplas till forskningsfrågorna. De första teman som framkom i studien granskades och kopplades samman. Några teman bedömdes inte möta forskningsfrågorna tillräckligt bra för att bilda slutgiltiga teman, men ansågs ändå aktuella för förståelsen och redovisades därför i det inledande resultatet. Steg fem beskriver Byrne (2021) som en definiering och namngivning av de slutgiltiga temana, där en analys av hela materialet ska mynna ut i det som är intressant för att möta forskningsfrågorna. Till slut bildades tre teman, som mötte forskningsfrågorna, för resultatet av enkäten till klasslärare/mentorerna. Det sjätte steget är, enligt Byrne (2021), själva presentationen av resultat och analys, där temana ska presenteras på ett logiskt sätt och även diskuteras. I denna studie diskuteras dock resultatet i ett eget kapitel, efter resultat och analys.

Enkäten till specialpedagoger var så pass liten, med endast fyra respondenter, att den valdes att tematiseras direkt utifrån resultatet samt arbetets syfte och frågeställningar. Även där bildades tre teman.

Bryman (2018) säger att frekvens används i kvalitativ forskning, men då oftast i form av beskrivande ord. I denna studie uttrycktes frekvensen dock i form av siffror, för att förstärka och tydliggöra resultaten ytterligare i den kvalitativa analysen av de öppna frågorna.

Braun och Clarke (2006) säger att en risk är att analysen inte stämmer överens med datan. För att säkerställa detta har studiens båda författare först genomfört varsin analys, där sedan resultaten jämförts. Data som inkom från de två olika enkäterna analyserades var för sig, men även tillsammans (se Figur 1). Att studera individuella resultat från de två olika enkäterna, samt göra en gemensam analys och en teoretisk analys, gav ett djupare gemensamt resultat där flera perspektiv, metaslutsatser och tolkningar gav större förståelse kring problemområdet (Creswell, 2022).

4.5 Forskningsetiska överväganden

En grundregel för all forskning är öppenhet, enligt Vetenskapsrådet (2017). Genom att tydligt, ingående och objektivt beskriva studiens olika delar ökar trovärdigheten och det möjliggör också för andra forskare att pröva resultaten. ALLEA (2023) menar att det finns fyra principer som forskning bör följa; tillförlitlighet, ärlighet, respekt och ansvar. Tillförlitlighet och ärlighet möttes upp genom den ingående beskrivningen av studien. Respekt visades exempelvis genom missivbrevet och tydligheten kring deltagande och samtycke. Att skriva ett så här stort arbete tillsammans kräver också att respekt visas mellan forskarna. Tillsammans togs ansvar för att studien genomfördes och hanterades utifrån etiska riktlinjer, med genomtänkta forskningsetiska överväganden och avslutades med en metoddiskussion där för- och nackdelar lyftes.

Både ALLEA (2023) och Vetenskapsrådet (2017) lyfter vikten av att skydda respondenternas integritet. I aktuell studie gjordes detta genom att alla aidentifierades, deltagarna i enkäten svarade helt anonymt och varken kommun eller arbetsplats namngavs. För att möta konfidentialitetskravet förvarades dessutom inkomna data i lösenordskyddade datorer. Datan användes endast i aktuell studie och kommer att förstöras efter att det självständiga arbetet examinerats och godkänts.

5 Resultat, analyser och slutsatser

Här redovisas resultatet av genomförd studie. Enkätresultaten redovisas var för sig, klasslärare/mentorerna och specialpedagogerna. Under varje rubrik redovisas först övergripande resultat kring frånvaro utifrån de öppna frågorna och de teman som framkommit i den tematiska analysen och som inte möter syftet, men ändå anses behövas för förståelse. Detta följs av resultat presenterat under de teman som identifierats i den tematiska analysen av de öppna frågorna, och som möter syftet. Först redovisas resultatet av enkäten till klasslärare/mentorerna, där temana *Samarbete med vårdnadshavarna sker i ett åtgärdande arbete, Det frånvaroförebyggande arbetet är vårdnadshavarnas ansvar* samt *Specialpedagogen kopplas inte in förrän frånvaron blivit problematisk* identifierades, en sammanfattande analys genomförs därefter. Detsamma görs sedan med enkäten till specialpedagogerna, där temana *Det viktiga samarbetet med vårdnadshavare, Specialpedagogen kopplas inte in förrän frånvaron blivit problematisk* samt *Att förebygga frånvaro ingår inte i specialpedagogens roll* identifierades. Därefter görs en gemensam analys, samt en analys utifrån de teoretiska utgångspunkter och begrepp som beskrivits i kapitel 3. Slutligen framförs de slutsatser som dras baserat på resultatet och arbetets frågeställningar.

5.1 Enkät till klasslärare/mentorerna

Sammanlagt skickades 171 enkäter ut via e-post, av dessa kunde 15 ej levereras och två personer meddelade att de inte ingick i målgruppen. Av resterande 154 enkäter inkom 33 svar, det vill säga en svarsfrekvens på strax över 21%.

Nära hälften, 45%, nämner ströfrånvaro eller ”avvikelse från lektion” (svarande 19) som den största anledningen till oroande frånvaro. 33% ser att en ”Hög återkommande frånvaro” (svarande 32) eller ”När frånvaron saknar giltig anledning” (svarande 12) är orsak till att se frånvaron som oroande. 27% nämner en specifik procent där frånvaron anses oroande, största delen säger likt svarande 18, ”Om frånvaron överstiger 10%...”, men två menar att gränsen går ”När de kommer över 20%” (svarande 7). För 18% av respondenterna är det elevens mående eller sammanhanget som väger tyngst för om frånvaron är oroande. Det är

också 18% som nämner att det är oroande frånvaro om elevens prestationer eller måluppfyllelse påverkas negativt. Två svarande lyfter att det är en oroande frånvaro ”om dialogen och kontakten med hemmet är svag” (svarande 1).

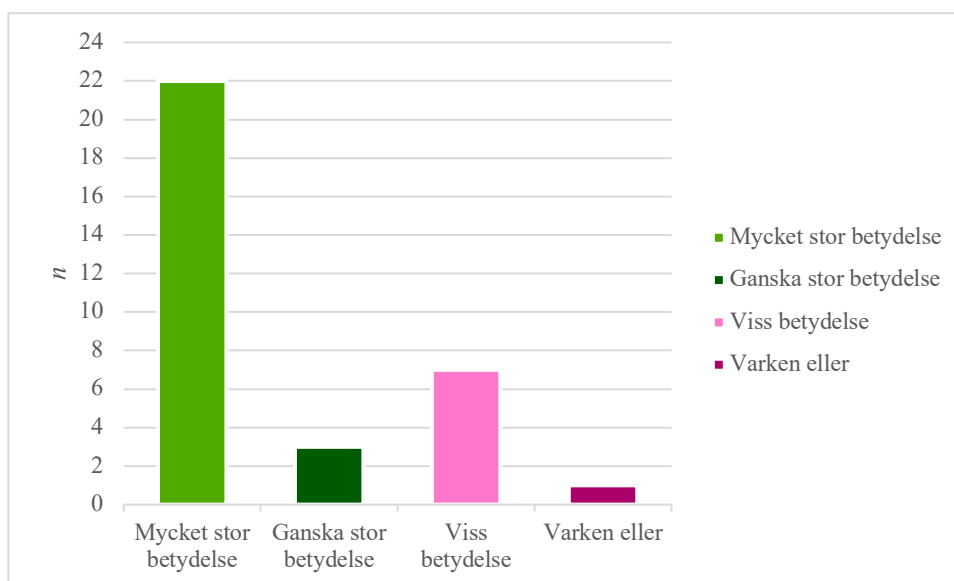
En övervägande majoritet, 94%, säger att det finns en handlingsplan kring elevens frånvaro på deras arbetsplats, det är två som ej vet. Handlingsplanen beskrivs främst innehålla olika frånvarokontroller och analyser som genomförs på skolan, samt kontakt med vårdnadshavarna. 32% av de som säger sig ha en handlingsplan nämner att någon form av kartläggning eller utredning ska göras. Två respondenter lyfter att en orosanmälan till socialtjänsten görs.

5.1.1 Samarbete med vårdnadshavare sker i ett åtgärdande arbete

De kontakter med vårdnadshavare som beskrivs innefattas i handlingsplaner, handlar till stor del om när den initiala kontakten tas efter att frånvaron uppmärksammas. Det nämns allt från att kontakt sker vid första frånvarodagen, till efter den fjärde dagen. Svarande 29 säger: ”Är elever borta 4 dagar i streck ska vi ringa hem till vårdnadshavarna för att se vad frånvaron beror på. Vid en viss procents frånvaro ska vi även uppmärksamma frånvaron till kuratorn, som avgör ifall det behövs ett kartläggningmöte”.

Vid högre/längre frånvaro beskriver över hälften, 58%, av de som sagt att de har en handlingsplan att de har ett fysiskt möte med vårdnadshavarna och eventuellt andra yrkeskategorier inom skolan, som kurator, rektor, specialpedagog eller närvaroteam.

De flesta, ca 76%, menar att samarbete med vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro har ganska stor eller mycket stor betydelse. 21% anser att det har viss betydelse, och en respondent svarar att det varken har stor eller liten betydelse (Figur 2 & Tabell 1).

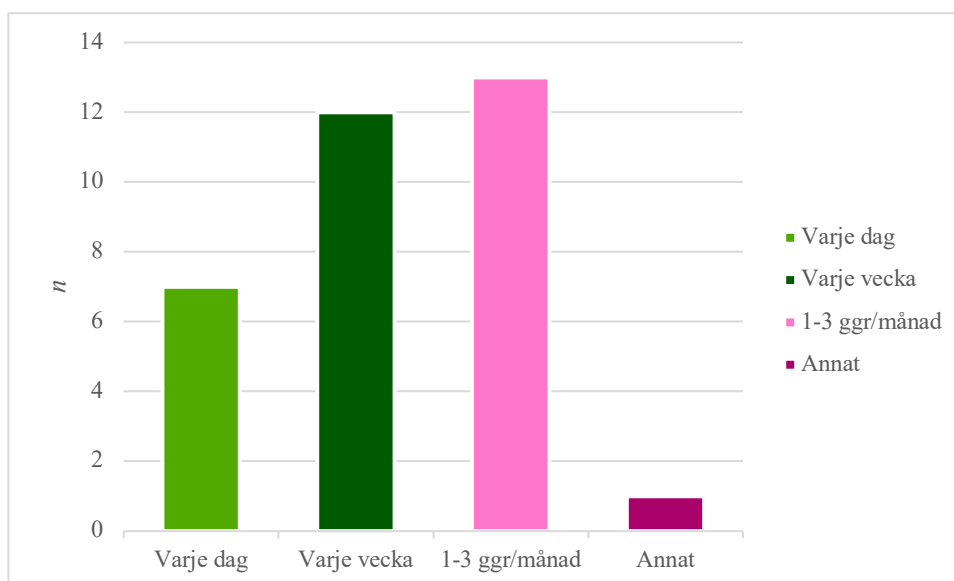

Figur 2. Diagram över rapporterad betydelse av samarbete med vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro, antal

	n	Procent
Mycket stor betydelse	22	67
Ganska stor betydelse	3	9
Viss betydelse	7	21
Varken stor eller liten	1	3
TOTALT	33	100

Tabell 1. Frekvenstabell över rapporterad betydelse av samarbete med vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro

Av alla svarande säger 21% att de har kontakt med vårdnadshavare varje dag. 36% har kontakt med vårdnadshavare varje vecka och 40% 1-3 gånger i månaden. En svarande säger att det beror på antalet frånvarodagar (Figur 3 & Tabell 2).

Figur 3. Diagram över hur ofta respondenterna har kontakt med vårdnadshavare, antal

	<i>n</i>	Procent
Varje dag	7	21
Varje vecka	12	37
1-3 ggr/månad	13	39
Annat	1	3
TOTALT	33	100

Tabell 2. Frekvenstabell över hur ofta respondenterna har kontakt med vårdnadshavare

Den vanligaste kontaktvägen är via telefon, 97%, därefter kommer sms på 39%. E-post och fysiskt möte har båda fått 30%, och två respondenter lyfter skolportalen som ytterligare en kontaktväg. Flera svarande menar att både frekvensen och kontaktvägen kan påverkas av eleven, vårdnadshavaren, frånvaron samt hela situationen. Det var också flera som använde samtliga kontaktvägar eller ett flertal av dem.

Gällande frågan om på vilket sätt ett bra samarbete med vårdnadshavarna kan förebygga skolfrånvaro, inkommer flera svar som kan placeras under just

förebyggande arbete. De menar att en god relation gör att vårdnadshavare vågar prata med skolan vid oro eller svårigheter hemma. Svarande 25 menar även att det gynnar relationen mellan elev och lärare:

Med en god relation till vh är det lättare att ha tydliga, gemensamma mål för skola och hem...Med en god relation till vh kommer också vh att våga diskutera de svårigheter som uppstår hemma, vilket kan ge en tydligare bild för skolan om läget och på så sätt hitta bättre vägar att nå eleven. Med en god relation till vh så ses läraren som en förtrogen för både elev och vh, vilket gör att eleven vågar komma till sin lärare när något är jobbigt.

Några svarande, till exempel svarande 28, beskriver att ”Vårdnadshavare måste förstå vikten av att eleverna är i skolan och hur mycket eleven missar genom att vara hemma ens en dag”.

De flesta svaren fokuserar dock på det åtgärdande arbetet och en ökad närvaro, hur eleverna kan komma tillbaka till skolan när frånvaron redan är ett faktum. Där finns exempel som: ”Att uppmärksamma vårdnadshavarna är ett bra första steg då dessa inte alltid är medvetna om elevens frånvaro” (svarande 1) och att ”Vi behöver ha en samsyn för att kunna få eleverna till skolan...” (svarande 22).

Några svar fokuserar mer på vårdnadshavarnas föräldraroll än skolans roll, eller det samarbete som sker mellan skola och vårdnadshavare. Svarande 26 säger att ”En del föräldrar har en negativ inställning till skolan vilket naturligtvis påverkar eleven negativt”. Även svarande 33 menar att skolan behöver ”I vissa fall stödja vh i deras föräldraroll att sätta gränser kring bla spelande och sovtider och spelberoende”.

5.1.2 Det förebyggande frånvaroarbetet är vårdnadshavarnas ansvar

När det gäller frågan om vad vårdnadshavarna kan bidra med i ett frånvaroförebyggande arbete, hamnar svaren övervägande på åtgärder i hemmet. Det är två områden som återfinns i flest av svaren, det handlar om att prata gott om skolan hemma och hur viktig den är, samt att vårdnadshavarna ska ”Skicka

sina barn till skolan” (svarande 5). Även här lyfts fokus mot vårdnadshavarens roll då det handlar om att ej sjukanmäla barnet i onödan, svarande 24 menar även att vårdnadshavarna ska ”Vara tydliga samt minska spel, iPad och telefoner” och svarande 32 säger att de ska bidra med ”Trygghet och uppfostran”. Några svarande säger endast att vårdnadshavarnas bidrag i ett frånvaroförebyggande arbete är att agera som föräldrar genom ett aktivt föräldraskap.

Det som vårdnadshavarna kan bidra med i samarbetet med skolan handlar övervägande om att berätta om sin oro och att förklara elevens situation för skolan. Svarande 1 beskriver det så här: ”Vårdnadshavarna bör underrätta och uppdatera skolan om elevens mående situation för att vi på skolan bäst ska kunna hantera frånvaron”. Flera respondenter nämner vikten av en bra relation och ett bra samarbete mellan skola och hem, till exempel: ”det finns många sätt men relationen mellan VH och mig och mellan elev och mig är mycket viktig” (svarande 6) och ”De känner ju sitt barn bäst och det får vi aldrig ta ifrån dem. Vi måste vara lyhörda för vh oro, men samtidigt också ge dem förtroende för oss så de vet att vi lyssnar på deras barn” (svarande 9).

5.1.3 Specialpedagogen kopplas inte in förrän frånvaron blivit problematisk

32% av de som sa sig ha en handlingsplan kring elevers frånvaro, sa att en kartläggning eller utredning i någon form skulle göras enligt denna. De nämner kartläggning, pedagogisk kartläggning, utredning eller frånvaroutredning. Vidare nämner flera att kuratorn är involverad, 23% säger att de samarbetar med elevhälsoteamet (EHT), ”Vi gör frånvaroanalyser varje månad där vi analyserar tillsammans med elevhälsoteam vad frånvaron beror på” (svarande 18). En svarande (11) specificerar att specialpedagogen är involverad, ”Vid frånvaro 10% eller mer så genomförs ett omtankessamtal tillsammans med vårdnadshavare, elev, mentor och specialpedagog”.

En svarande säger att specialpedagogen inte är involverad i arbetet kring skolnärvaro/skolfrånvaro och fem svarar att de inte vet. Resterande 27 (82%) svarar att specialpedagogen är involverad. Av dessa är det tre som nämner att

specialpedagogen gör insatser med elever och en som lyfter att hen har kontakt med externa instanser. Övriga kommentarer kan delas in i tre områden där den med flest markörer handlar om att specialpedagogen är med i EHT eller närvaroteamet, där till exempel svarande 17 säger att ”Specialpedagogen är delaktig i elevhälsoteamets arbete kring frånvaroanalyserna samt diskuterar vidare åtgärder kring frånvaron”. Det näst största området är samverkan med vårdnadshavare eller elev, där svarande 24 menar att ”Vh till elever med hög problematisk frånvaro, kopplat till låga resultat, har tät kontakt med specialpedagogen vid sidan av kontakten med mentor och lärare”. Det tredje området handlar om specialpedagogens samarbete med lärare, där specialpedagogen kan ”ordna med specialprogram” (svarande 4), eller ”Delger arbete till mentorer” (svarande 3). Men flera skriver likt svarande 26, att specialpedagogen ”Sitter med på möten där elevfrånvaro diskuteras och kan även stötta oss mentorer i arbetet kring eleven”.

5.1.4 Sammanfattande analys

Högst andel (45%) nämner ströfrånvaro som den största anledningen till oroande frånvaro. Därefter kommer hög frånvaro eller ogiltig frånvaro (33%), samt när frånvaron uppgår till en viss procentsats (27%). Denna procentsats varierar mellan 10% och 20%. Resultatet visar också att det i handlingsplaner tycks fokuseras på mallar för när kontakt med vårdnadshavare ska tas efter att frånvaro uppkommit, i likhet med denna procentsats. Det är endast 18% som nämner elevens mående eller sammanhanget som det som avgör om det är en oroande frånvaro. Lika stor andel, 18%, säger att det är elevens prestationer eller måluppfyllelse som påverkar. Två svarande lyfter en svag kommunikation med hemmet som en orosfaktor. Ändå är det 21% som har kontakt med hemmet varje dag, 36% varje vecka och 40% 1-3 gånger i månaden. En svarande säger att det beror på antalet frånvarodagar. Det indikerar att kontakten med vårdnadshavare ändå är befintlig och relativt tät.

Det är också en stor andel (76%) som anser att samarbete med vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro har ganska stor eller mycket stor betydelse. Dock är det 21% som bara anser att det har viss betydelse och en svarande som varken

tycker att det har stor eller liten betydelse. Resultatet visar också att deltagande klasslärare/mentorer anser att vårdnadshavarnas viktigaste bidrag i ett frånvaroförebyggande arbete innefattar i huvudsak åtgärder i hemmet. Några svarande menar också att vårdnadshavare har en negativ inställning till skolan och frånvaroanmäler sina barn för enkelt. De flesta svaren handlar om att vårdnadshavare behöver prata om vikten av skolan samt prata gott om den, och skicka sina barn till skolan, ett par svarande menar att vårdnadshavarnas bidrag i ett frånvaroförebyggande arbete är att agera som föräldrar genom ett aktivt föräldraskap.

På frågan kring samarbetet mellan skola och vårdnadshavare, framkom i svaren att de flesta anser att det är viktigt att vårdnadshavarna berättar om sin oro och barnets situation för att skolan ska få en förståelse för situationen. De nämner vikten av en bra relation och att skolan lyssnar och inger förtroende.

Det är också betydligt fler åtgärdande än förebyggande insatser som lyfts vid frågor kring det förebyggande arbetet gällande skolfrånvaro, till exempel att skolan ska uppmärksamma föräldrarna på frånan, att skolan ska visa empati kring elevens situation och att det krävs en samsyn för att eleven ska komma tillbaka till skolan. Det förebyggande arbete som nämns mest, lyfter vikten av en god relation för att vårdnadshavarna ska känna förtroende och våga lyfta svårigheter med skolan.

Flera respondenter nämner kuratorns involvering i arbetet kring skolfrånvaro, 82% säger att specialpedagogen är involverad. Fem svarande säger att de inte vet om specialpedagogen är involverad och en säger att specialpedagogen inte är det. Det är tre svarande som säger att specialpedagogen gör elevinsatser och en som nämner att specialpedagogen har kontakter med externa instanser. De flesta menar att specialpedagogens involvering handlar om ett deltagande i EHT (elevhälsoteamet), där frånvaro diskuteras. Samarbete med vårdnadshavare eller elev är det näst största området som tas upp, specialpedagogen medverkar på möten eller har egen kontakt. Det tredje största området behandlar samarbetet mellan specialpedagog och lärare. 32% av de som sa att det fanns en handlingsplan kring skolfrånvaro angav att en kartläggning eller utredning i någon

form skulle göras. Handlar det om pedagogisk kartläggning/utredning borde specialpedagogen vara ansvarig.

5.2 Enkät till specialpedagoger

Sex förfrågningar om deltagande för specialpedagoger skickades ut och fyra kom in. Hälften av dessa har en specialpedagogisk examen, hälften är under specialpedagogisk utbildning.

Specialpedagogerna med en examen anser att en oroande frånvaro är när eleven mår dåligt av att vara i skolan och varit borta mer än två veckor, samt om frånvaron är ogiltig, till exempel ”Så fort eleven stannar hemma/kommer försent/avviker från lektion utan att det egentligen finns ngn anledning utan bara undanflykter” (svarande 3). De två specialpedagogerna som inte har examen än nämner framför allt att ”Det är viktigt att uppmärksamma ströfrånvaro...” (svarande 4), men även ett förändrat beteende i samband med frånvaro.

5.2.1 Det viktiga samarbetet med vårdnadshavare

Alla fyra specialpedagoger säger att de har kontakt med vårdnadshavare på olika sätt, genom samtal eller möten, där svarande 2 ”har en tät och nära kontakt med eleven och hemmet”. Svarande 4 säger att ”...relationen är a och o för att kunna hjälpa eleven framåt och där är relationen viktig både till elev och vårdnadshavare”. Två svarande nämner att de genomför utredningar och handlingsplaner i samarbete med vårdnadshavare.

Svarande 1, 3 och 4 ser att vårdnadshavarna kan bidra med kunskap kring eleven och situationen i ett frånvaroförebyggande arbete, till exempel säger svarande 3 att de kan ”Ge information kring det vi inte ser eller har kunskap om”. Svarande 3 fortsätter med att beskriva att de behöver ”skapa ett team där hem och skola samverkar kring närvaron i skolan och vi kan stötta varandra. Vårdnadshavarna behöver känna tillit och trygghet i mötet med skolan för att skolan ska kunna möta elevens behov”. Svarande 4 lyfter att:

Jag tror många vårdnadshavare känner att de ser sina barns utmaningar men att inte skolan lyssnar på behoven, inte ger deras barn rätt förutsättningar och att i dessa fall är det viktigt att samverka med vårdnadshavarna, så att eleven inte hamnar i skolfrånvaro.

5.2.2 Specialpedagogen kopplas inte in förrän frånvaron blivit problematisk

De två examinerade specialpedagogerna lyfter båda det åtgärdande arbetet när frånvaro redan uppstått, till exempel skriver svarande 3 att de samarbetar genom ”Att hitta rätt/erbjuda alternativt stöd till vårdnadshavare som att koppla på ÖVC (öppenvården), göra orosanmälan som kan koppla på andra BUP, HAB eller mellanvården”. Svarande 4 nämner tidig upptäckt genom ”Att i god tid se om eleven börjar få ströfrånvaro”. Svarande 3 nämner relationer som viktigt ”för att kunna möta/förstå problematiken utan att klandra vårdnadshavare”. Svarande 4 beskriver det konkreta arbetet med elever, för att ”hitta olika lösningar för att eleven antingen ska känna trygghet, motivation eller stöd för att klara av skolan”. Samarbete med vårdnadshavare och andra yrkesroller inom EHT nämns också. Svarande 2 säger att det är genom EHT/kurator som information ges om en oro kring en elevs frånvaro. Specialpedagogen gör då en kartläggning och ”När kartläggningen är gjord börjar arbetet med att få tillbaka eleven till skolan”. Svarande 3 beskriver en roll med ”kommunövergripande nätverksträffar kring hur vi jobbar förebyggande med att främja närvaron”, och andra samverkansmöten med externa instanser som ska ”skapa gemensamma närvarorutiner på alla skolor i kommunen”. Specialpedagogen deltar även på möten med vårdnadshavare, elever och mentorer samt skriver frånvaroutredningar och pedagogiska kartläggningar/utredningar.

5.2.3 Att förebygga skolfrånvaro ingår inte i specialpedagogens roll

Vid frågan hur de samarbetar med vårdnadshavarna för att förebygga skolfrånvaro säger en svarande att hen inte har en tydlig roll i arbetet kring skolfrånvaro, det är genom utredningar och diskussioner i olika forum hen kommer i kontakt med det. Svaranden menar också att det inte ingår i dennes uppgifterna att samarbeta med vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro. Även de övriga tre

specialpedagogerna beskriver hur de framför allt arbetar med åtgärdande insatser, snarare än förebyggande.

5.2.4 Sammanfattande analys

Fyra specialpedagoger svarade på enkäten med fördjupande, öppna frågor. Av respondenterna var två utbildade och två under utbildning. En av de svarande säger att hen inte har någon aktiv roll i det förebyggande arbetet kring skolfrånvaro utifrån sin roll som specialpedagog på skolan.

Som tecken på oroande frånvaro nämns framför allt ströfrånvaro, ogiltig frånvaro, frånvaro i mönster, frånvaro utan att det finns någon egentlig anledning samt en frånvaro som överstiger två veckor. De två utbildade specialpedagogerna lyfter även mående och att eleven mår psykiskt dåligt av att vistas i skolan, som oroande frånvaro. De två specialpedagogerna under utbildning nämner framför allt vikten av att uppmärksamma ströfrånvaro, men även ett förändrat beteende i samband med frånvaro.

Samtliga svarande säger att de har kontakt med vårdnadshavare och att det är mycket viktigt att samarbeta för att förebygga skolfrånvaro. Kontakten sker via telefon, möten och i samband med utredningar. Ibland sker kontakt varje dag men oftast varje vecka, hur ofta kopplas till elevens behov. Att ha en nära och bra relation till vårdnadshavarna gällande samarbete kring skolfrånvaro beskrivs vara av största vikt av samtliga svarande. Tre av fyra svarande ser att vårdnadshavarna kan bidra med kunskap kring eleven och situationen i ett frånvaroförebyggande arbete, som ett exempel sägs att vårdnadshavarna kan ge information kring det vi inte ser eller har kunskap om. Att vårdnadshavarna behöver känna tillit och trygghet i mötet med skolan för att skolan ska kunna möta elevens behov, ses som viktigt för samarbetet mellan skola och hem. Att skapa en god relation till elev och vårdnadshavare framhålls av tre av fyra svarande.

Alla fyra svarande säger att de har del i arbetet kring skolfrånvaro men en uttrycker att hen inte arbetar aktivt med det eftersom det inte ingår i hens arbetsuppgifter. De två utbildade specialpedagogerna beskriver dock att de oftast blir involverade i arbetet med skolfrånvaro när den redan har uppstått. Via

kurator, eller i samband med EHT, behandlas frånvaroärenden för att starta utredningar, exempelvis frånvaroutredning och pedagogisk kartläggning. Även att hjälpa till med kontakter till externa instanser, och att delta i samverkansmöten, nämns som specialpedagogens roll i arbetet gällande skolfrånvaro. Det är över lag dock åtgärdande arbete som fokuseras, inte ett förebyggande arbete.

5.3 Gemensam analys

Analysen bygger på enkätsvar från 33 klasslärare/mentorer och fyra specialpedagoger.

5.3.1 Samarbete med vårdnadshavare

Att ha ett fungerande samarbete med vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro anses vara betydelsefullt av både klasslärare/mentorer och specialpedagoger. 76% av de svarande klasslärarna/mentorerna anser att samarbete med vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro har ganska stor eller mycket stor betydelse. Samtliga specialpedagoger anser att det har mycket stor betydelse. Dock är det 21% av klasslärare/mentorer som bara anser att det har viss betydelse och en svarande som varken tycker att det har stor eller liten betydelse. 21% svarar att de har kontakt med hemmet varje dag, 36% varje vecka och 40% 1-3 gånger i månaden. En svarande säger att det beror på antalet frånvarodagar. Detta indikerar att klasslärarnas/mentorernas kontakt med vårdnadshavare är befintlig och relativt tät och att samarbete skola/hem finns gällande frånvaro. Samtliga svarande specialpedagoger uttrycker att de har kontakt med vårdnadshavarna i arbetet med att uppmärksamma skolfrånvaro när den uppstår, vilket klasslärare/mentorer bekräftar. En tolkning av detta kan vara att specialpedagogen oftast blir involverad först när frånvaron redan är ett faktum.

Såväl klasslärare/mentorer som specialpedagoger betonar vikten av en god relation till vårdnadshavare gällande arbetet med skolfrånvaro. Resultat från klasslärare/mentorer indikerar dock att de anser att vårdnadshavarnas viktigaste bidrag i ett frånvaroförebyggande arbete innefattar i huvudsak åtgärder i hemmet. Tre av fyra svarande specialpedagoger ser att vårdnadshavarna kan bidra med

kunskap kring eleven och situationen i ett frånvaroförebyggande arbete, som ett exempel sägs att vårdnadshavarna kan ge information kring det vi inte ser eller har kunskap om. Att vårdnadshavarna behöver känna tillit och trygghet i mötet med skolan för att skolan ska kunna möta elevens behov ses som viktigt för samarbetet mellan skola och hem av såväl klasslärare/mentorerna som specialpedagoger.

5.3.2 Förebyggande frånvaroarbete

94% av klasslärarna/mentorerna svarar att skolan har en handlingsplan gällande arbetet med skolfrånvaro. Resultat från enkäterna till såväl klasslärare/mentorerna som specialpedagoger visar dock att det förebyggande arbetet kring skolfrånvaro inte sker i samma utsträckning som de åtgärdande insatserna.

Svaren från klasslärare/mentorerna visar att det är betydligt fler åtgärdande än förebyggande insatser som uppmärksammas kring arbetet gällande skolfrånvaro. Som exempel ges att skolan ska uppmärksamma föräldrarna på frånvaron, att skolan ska visa empati kring elevens situation och att det krävs en samsyn för att eleven ska komma tillbaka till skolan. Det förebyggande arbete som nämns mest betonar vikten av en god relation för att vårdnadshavarna ska känna förtroende och våga ta upp svårigheter med skolan.

Alla fyra svarande specialpedagoger säger att de har del i arbetet kring skolfrånvaro men en uttrycker att hen inte arbetar aktivt med det eftersom det inte ingår i hens arbetsuppgifter. De två utbildade specialpedagogerna beskriver dock att de oftast blir involverade i arbetet med skolfrånvaro när den redan har uppstått. Via kurator, eller i samband med EHT, uppmärksammas frånvaroärenden för att starta utredningar, exempelvis frånvaroutredning och pedagogisk kartläggning. Även att hjälpa till med kontakter till externa instanser, och att delta i samverkansmöten, nämns som specialpedagogens roll i arbetet gällande skolfrånvaro. Det är över lag dock åtgärdande arbete som fokuseras, inte ett förebyggande arbete.

5.3.3 Specialpedagogens roll

Varken klasslärarna/mentorerna eller specialpedagogerna uttrycker egentligen att specialpedagogen har en roll i det förebyggande arbetet. Av klasslärare/mentorer nämner flera svarande i stället kuratorns involvering i arbetet kring skolfrånvaro. 82% uttrycker dock att specialpedagogen är involverad i arbetet gällande skolfrånvaro. Fem svarande säger att de inte vet om specialpedagogen är involverad och en säger att specialpedagogen inte är det. Det är tre svarande som säger att specialpedagogen gör elevinsatser och en som nämner att specialpedagogen har kontakter med externa instanser. De flesta menar att specialpedagogens involvering handlar om ett deltagande i EHT, där frånvaro diskuteras. Samarbete med vårdnadshavare eller elev är det näst största området som tas upp, specialpedagogen medverkar på möten eller har egen kontakt. Det tredje största området behandlar samarbetet mellan specialpedagog och lärare. 32% av de som sa att det fanns en handlingsplan kring skolfrånvaro angav att en kartläggning eller utredning i någon form skulle göras. Handlar det om pedagogisk kartläggning/utredning borde specialpedagogen vara ansvarig.

Som tidigare berörts säger alla fyra svarande specialpedagoger att de har del i arbetet kring skolfrånvaro i olika grad. De två utbildade specialpedagogerna beskriver dock att de oftast blir involverade i arbetet med skolfrånvaro när den redan har uppstått. Via kurator eller i samband med EHT uppmärksammas frånvaroärenden för att starta utredningar, exempelvis frånvaroutredning och pedagogisk kartläggning. Även att hjälpa till med kontakter till externa instanser, och att delta i samverkansmöten, nämns som specialpedagogens roll i arbetet gällande skolfrånvaro. Det är över lag dock åtgärdande arbete som fokuseras, inte ett förebyggande arbete.

5.4 Teoretisk analys

Nedan analyseras och tolkas resultatet utifrån de teoretiska utgångspunkter och begrepp som beskrivits i kapitel 3.

5.4.1 Helhetstänkande

Enligt teorin (Öquist, 2018) kring vikten av ett helhetstänkande borde ett samarbete mellan skola och vårdnadshavare vara en viktig grund. Enligt studiens resultat är det ändå 24%, nästan var fjärde svarande, som anser att det bara har viss betydelse, eller varken stor eller liten betydelse, i ett frånvaroförebyggande arbete. Av de resterande nämner dock flera hur en god relation och bra samarbete med vårdnadshavare kan göra att de vågar prata med skolan vid oro och svårigheter och ge sin bild av hur eleven fungerar. Detta framhålls både i ett förebyggande och åtgärdande perspektiv. Samtliga fyra specialpedagoger säger att de har kontakt med vårdnadshavare på olika sätt. Kartläggning nämns av både klasslärare/mentorer och specialpedagoger, vilket kan tolkas vara ett sätt att tydliggöra det teoretiska begreppet ekvifinalitet, som Öquist (2018) beskriver, där det individuella kartläggs för att kunna hitta just den vägen till målet som fungerar för den eleven. Olika vägar, som anpassas efter den komplexa situationen behövs för att nå målet, enligt Öquists (2018) beskrivning av ekvifinalitetsprincipen. En samverkan med vårdnadshavare är en del av att kunna se eleven och dess individuella behov i en helhet.

5.4.2 Nivåer

Enligt Öquists (2018) tolkning av systemteorin är skola och hem olika nivåer i ett system. Dessa nivåer behöver vara tydliga i sitt innehåll och ansvar, samt ha tydliga gränser och kopplingar. Resultatet pekar på att detta till största del fungerar, men med vissa undantag. Vissa svaranden uttrycker att vårdnadshavarna pratar negativt om skolan hemma, frånvaroanmäler för enkelt och att de behöver anta ett aktivt föräldraskap, vilket kan tolkas som att de anser att vårdnadshavarna inte tar sitt föräldraansvar. En av specialpedagogerna i studien uppmärksammar vårdnadshavares perspektiv. Svaranden tror att vårdnadshavare ser barnets utmaningar men att skolan inte lyssnar på behoven eller ger rätt förutsättningar, vilket gör att det är ännu viktigare med samverkan. Andra nivåer, externa instanser, lyfts av några enstaka svarande i båda enkäterna. Däremot är det bara en av specialpedagogerna som lyfter ett tydlig samarbete i arbetet för att främja

närvaro. Samarbete mellan olika nivåer runt eleven ökar möjligheten till en helhetsbild, dock behöver var och ens ansvar tydliggöras, enligt Öquist (2018).

Specialpedagogens roll skulle kunna tolkas vara en nivå inom skolan. Den rollen verkar inte helt tydlig, enligt studiens resultat. Vilket ansvar har egentligen specialpedagogen i ett frånvaroförebyggande arbete? Det svar som tydligast går att se, både i klasslärare/mentorers svar och specialpedagogernas, är att specialpedagogen ingår i det team som hanterar frånvaro, EHT, när frånvaro redan uppkommit. Därutöver har de kontakt med vårdnadshavare och/eller elev samt stöttar lärare. Några klasslärare/mentorer samt specialpedagogerna nämner olika kartläggningar och utredningar, där specialpedagogen är involverad, dessa kan hjälpa till att tydliggöra grundproblemet, vilket enligt Öquist (2018) är viktigt för att undvika kortsiktiga lösningar. Specialpedagogens roll syns i studien bara i det åtgärdande arbetet, i det frånvaroförebyggande arbetet lyfts den inte, vilket kan tolkas som att den är otydlig. En av de deltagande specialpedagogerna svarar också att det inte ingår i dennes uppgifter att samarbeta med vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro. Detta indikerar att specialpedagogens roll inte uppfyller behovet av tydlighet i innehåll och ansvar, som Öquist (2018) beskriver.

5.4.3 Information

76% av de deltagande klasslärarna/mentorerna anser att samarbete med vårdnadshavare har ganska stor eller mycket stor betydelse för att förebygga skolfrånvaro. Alla klasslärare/mentorer utom en svarar att de har kontakt med vårdnadshavare minst 1-3 gånger i månaden, upp till varje dag. Öquist (2018) säger att i ett samarbete överförs information som de olika parterna kan reagera på. Samtliga respondenter svarar att de har regelbunden kontakt med vårdnadshavare, men den vanligaste kontakten är när frånvaro redan uppstått, och klasslärare/mentorer svarar att det är telefon (97%) och sms (39%) som är de vanligaste kontaktvägarna. Öquist (2018) menar att det snarare är det som syns, hörs och känns än just ord, som bär på information, vilket borde betyda att ett fysiskt möte är att föredra. Dock är det endast 30% som svarar att fysiskt möte används som kontaktväg, vilket kan betyda att information går förlorad när övriga kontaktvägar används betydligt oftare.

Vidare säger Öquist (2018) att det cirkulära tänkandet, att allt hänger samman, behövs för att skillnader och omgivningens påverkan ska uppmärksammas. Genom att vara ett öppet system som kommunicerar med omgivningen borgar det för ett välfungerande system (Öquist, 2018). Med detta i åtanke torde en samverkan mellan skola och vårdnadshavare vara betydelsefullt i ett förebyggande arbete, inte bara i fokus när frånvaron redan är ett faktum, vilket framkommer i resultatet. Trots flera frågor till både klasslärare/mentorerna, samt specialpedagoger, gällande det förebyggande arbetet, är det till största del det åtgärdande arbetet som lyfts fram. Samarbetet och kommunikationen med vårdnadshavare används inte i ett förebyggande syfte, enligt resultatet. När information mellan skola och vårdnadshavare begränsas och inte delas mellan de båda nivåerna, kan frågan om skolan arbetar i ett öppet eller slutet system uppstå. Är det kanske en blandning av de båda, avhängigt de inblandade personernas egna åsikter och situationen, med tanke på de varierande svaren kring vad oroande frånvaro är samt handlingsplanens innehåll?

5.4.4 Konstans och variation

Enligt Öquist (2018) behövs konstans, men också variation. Till exempel har vi lagar och regler att följa, men det är samtidigt viktigt att se individen i sammanhanget. Ekvifinalitetsprincipen beskriver Öquist som att olika vägar kan leda mot samma mål. Kopplat till genomförd studie skulle det kunna handla om vikten av att se elevens individuella behov och just den vägen som behöver användas för den eleven. En övervägande majoritet av klasslärare/mentorerna (94%) säger att det finns en handlingsplan kring elevers frånvaro på deras arbetsplats, endast två säger att de inte vet om det finns. Däremot är det ganska varierande resultat kring beskrivningen av vad den handlingsplanen innebär. Framst verkar den innehålla olika former av kontroller för frånvaro samt analyser som genomförs på skolan efter att frånvaro uppstått. Närmare hälften av samtliga respondenter nämner ströfrånvaro som en oroande frånvaro. Några av de svarande klasslärarna/mentorerna nämner också en procentsats för när en frånvaro är oroande eller när vårdnadshavare ska kontaktas. Den procentsatsen varierar dock mellan 10% och 20%. 18% av dem menar att om en frånvaro är oroande beror på

elevens mående eller sammanhanget, inte en procentsats. Kan det vara så att en handlingsplan kan stjälpas mer än att hjälpa om den till exempel innefattar en viss procentsats för att frånvaron ska uppmärksammas, genom att individen och dess sammanhang missas? Öquist (2018) menar att handlingsplaner ibland kan behöva frångås för att kunna se individen.

Öquist (2018) säger att osäkerhet och kaos, variation, kan leda till utveckling, men det behöver också finnas en konstans som bringar ordning i kaoset och leder arbetet mot gemensamma mål. Enligt klasslärare/mentorerna i studien är en stor del av specialpedagogens arbete att medverka på möten med pedagoger, vårdnadshavare och elev samt stötta lärare. De deltagande specialpedagogerna beskriver sina roller ganska olika. Skulle specialpedagogens roll kunna utgöra konstans, som Öquist (2018) beskriver, om den var tydligare gällande innehåll och ansvar?

5.5 Slutsatser

Studiens övergripande syfte är att belysa hur klasslärare/mentorerna och specialpedagogerna vid några sydsvenska grundskolor beskriver hur de samarbetar med vårdnadshavare i ett frånvaroförebyggande arbete. Syftet innefattar även att belysa specialpedagogens roll i detta arbete. Nedan beskrivs dragna slutsatser utifrån studiens frågeställningar.

5.5.1 Hur beskriver klasslärare/mentorerna och specialpedagogerna vid sex sydsvenska grundskolor sitt samarbete med vårdnadshavare i ett frånvaroförebyggande arbete?

De flesta klasslärare/mentorerna (76%) anser att ett samarbete mellan skola och vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro är ganska eller mycket betydelsefullt. 21% anser att det har viss betydelse och en svarande ser att det varken har stor eller liten betydelse. Alla fyra deltagande specialpedagogerna anser att det har mycket stor betydelse. I svaren uttrycks att vårdnadshavarnas viktigaste bidrag i frånvaroarbetet handlar om åtgärder i hemmet för att öka skolnärvaron.

Trots frågor kring det frånvaroförebyggande arbetet är det framför allt det åtgärdande arbetet som lyfts av såväl klasslärare/mentorer som specialpedagoger. De beskriver snarare skolans åtgärdande arbete när frånvaron redan är ett faktum. Samtliga respondenter uttrycker att de har regelbunden kontakt med vårdnadshavare, men i ett åtgärdande syfte. Det förebyggande arbete som nämns är vikten av en bra relation mellan skola och hem, för att vårdnadshavarna ska känna tillit och våga lyfta oro eller svårigheter. Det som även nämns är vikten av att vårdnadshavarna har en förståelse kring betydelsen av närvaro i skolan.

5.5.2 Hur beskrivs specialpedagogens roll i ett frånvaroförebyggande arbete?

Gällande specialpedagogens roll i det förebyggande frånvaroarbetet, är det återigen det åtgärdande arbetet som lyfts i svaren. Såväl klasslärare/mentorer som specialpedagoger nämner hur specialpedagogen är involverad i frånvaroarbetet genom EHT, när frånvaron redan uppstått. De deltar i diskussioner, möten, genomför kartläggningar och utredningar samt stöttar lärare. Det är dock fem klasslärare/mentorer som inte vet om specialpedagogen är involverad i arbetet och en som menar att den inte är det. En av de deltagande specialpedagogerna svarar att det inte ingår i dennes uppgifter att samarbeta med vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro. Detta tyder på att specialpedagogens roll i det frånvaroförebyggande arbetet är otydligt.

6 Diskussion

I detta avslutande kapitel diskuteras resultatet i relation till bland annat tidigare forskning. Den använda metoden och dess olika delar diskuteras och granskas kritiskt. Studiens implikationer skrivs fram och avslutningsvis ges förslag på vidare forskning.

6.1 Resultatdiskussion

Både Nylander (2023) och Skolverket (2021b) menar att skolfrånvaro är ett komplext problem som ökar. Flera myndigheter (t.ex. Skolverket, 2023a; Skolverket 2023b; Socialstyrelsen, 2023; SOU 2016:94) lyfter vikten av det främjande och förebyggande arbetet kring skolfrånvaro. Forskning visar att vårdnadshavare lyfter otillräcklig anpassning av skolarbetet som en bidragande orsak till skolfrånvaro. De önskar också ett närmare samarbete mellan skola och hem (Havik m.fl., 2014). Även Forsell (2020) framhäver vikten av ett bra samarbete mellan skola och vårdnadshavare, för att tidigt kunna uppmärksamma svårigheter i skolmiljön och därmed förebygga skolfrånvaro. Både klasslärare/mentorerna och specialpedagogerna i studien lyfter vikten av en bra relation med vårdnadshavare.

Enligt Nylander (2023) finns det en tipping point vid 10% frånvaro, högre frånvaro än så försvårar en tillbakagång till skolan. I resultatet beskrivs mellan 10% och 20% som gränser för oroande frånvaro eller när vårdnadshavare ska kontaktas, enligt de handlingsplaner som finns kring skolfrånvaro. Nylander (2023) skriver att insatser måste sättas in långt innan 10% frånvaro.

Forsell (2020) lyfter hur ett första tecken på problematisk skolfrånvaro i skolan kan vara ströfrånvaro. Resultatet i detta självständiga arbete visar att närmare hälften av samtliga respondenter anser att ströfrånvaro är en oroande frånvaro. Enligt Forsell (2020) skulle den kunna uppmärksammas ännu tidigare genom ett bra samarbete med vårdnadshavare, eftersom det är i hemmet de allra första tecknen visas. 76% av deltagande klasslärare/mentorerna i studien anser att det är ganska viktigt eller mycket viktigt med ett samarbete med vårdnadshavare i ett

frånvaroförebyggande arbete, 21% anser att det har viss betydelse och en svarande menar att det varken har stor eller liten betydelse. Samtliga deltagande specialpedagoger anser det mycket viktigt. Flera svarande nämner hur en god relation och ett bra samarbete med vårdnadshavare också kan leda till att de vågar lyfta oro och svårigheter med skolan och då ge skolan viktig information i frånvaroarbetet. Precis detta kom också Cunningham m.fl. (2022) fram till i sin studie. Några klasslärare/mentorer i studien lyfter vikten av att vårdnadshavarna förstår betydelsen av att eleven är i skolan. Detta studerade Robinson m.fl. (2018) genom att informera vårdnadshavare kring sambandet mellan närvaro och skolresultat, och såg att den regelbundna frånvaron minskade.

Havik och Ingul (2021) och McDonald m.fl. (2023) såg i sina studier hur vårdnadshavare upplevde bristfälligt samarbete och kände sig dömda av skolan. McDonald m.fl. lyfte också hur skolpersonal själva uppmärksammat hur skolan sett vårdnadshavare som lata och att de inte delade med sig av viktig information i ett tidigt skede. I Zaora och Aubrey (2010) blev detta också tydligt när lärarna uttryckte att problemet ligger i hemmet, där till exempel bristande disciplin var en anledning. Detta synsätt kunde delvis ses i resultatet då klasslärare/mentorer i huvudsak ansåg att vårdnadshavares viktigaste bidrag i ett frånvaroarbete mestadels består av åtgärder i hemmet. Vissa menar också att vårdnadshavare pratar negativt om skolan hemma, frånvaroanmäler för enkelt och saknar ett aktivt föräldraskap. En specialpedagog adresserar just det här problemet, där vårdnadshavare har kunskap att dela med sig av men skolan inte lyssnar eller ger rätt förutsättningar. Att samarbetet brister mellan skola och vårdnadshavare framkommer i flera studier (Bridgeland m.fl., 2006; Havik m.fl., 2014; Paccaud m.fl., 2021; Sheldon & Epstein, 2004; Woullard-Wilder, 2020).

Det frånvaroförebyggande arbetet är bristfälligt beskrivet av samtliga respondenter i studien, mestadels är det åtgärdande arbete som lyfts. Detsamma syns i den tidigare forskning som finns. Havik och Inguls (2021) studie visar att skola och vårdnadshavare förstår skolfrånvarons egenskaper, skäl och utveckling olika. De lyfter behovet av en gemensam förståelse för att ett bättre samarbete ska kunna finnas. Forsell (2020) lyfter också hur svårigheter kan framträda olika

tydligt i olika miljöer, vilket också kan försvåra den gemensamma förståelsen och samarbetet. Både Forsell (2020) och Martin m.fl. (1999) menar att det behöver finnas en respekt och förståelse för varandras roller. Martin m.fl. (1999) lyfter även att vårdnadshavare behöver känna sig betydelsefulla och att de kan bidra till sitt barns skolgång. Om vårdnadshavare ses som en tillgång kan det bidra till att öka eleverns resultat, visar Rogers och Fellers (2018) interventioner. Detta framkom i vissa svar i studien och citeras också från enkäten till klasslärare/mentorerna i arbetets titel: ”De känner ju sitt barn bäst och det får vi aldrig ta ifrån dem. Vi måste vara lyhörda...” (svarande 9). Om skolor utarbetar strategier, organisatorisk struktur och samverkansformer för att identifiera elever i riskzon för skolfrånvaro, kan denna förebyggas, enligt både Bridgeland m.fl. (2006) och Forsell (2020). Resultatet i studien visar att 94% vet att det finns en handlingsplan kring elevfrånvaro, men de riktlinjer som beskrivs fokuserar på åtgärdande arbete som varierar både gällande strategier och struktur.

I studiens resultat framkommer en diskrepans gällande specialpedagogens roll i det frånvaroförebyggande arbetet, och det är framför allt det åtgärdande arbetet som lyfts även här. Att elevhälsan arbetar mer åtgärdande än förebyggande kring skolfrånvaro, blev också tydligt i Statens offentliga utredning (SOU 2016:94). Forsell (2020) lyfter hur olika arbetet kring skolfrånvaro ser ut på olika skolor och för olika professioner. De flesta av respondenterna nämner specialpedagogens deltagande i EHT, stöttande av lärare och kontakt med vårdnadshavare. Aspelin och Östlund (2020) kunde dock se att mycket få lärandemål i de specialpedagogiska utbildningar som finns i Sverige, berörde relationen till vårdnadshavare. Aspelin m.fl. (2020) kunde ändå se att relationen med vårdnadshavare skattades högt av praktiserande specialpedagoger. Göranssons m.fl. (2015) studie visade att bland annat samarbete och kvalificerade samtal med vårdnadshavare var ett område som specialpedagoger ansåg sig behärska. De menade även att skolans otillräckliga anpassningar orsakar skolsvårigheter, precis som Havik m.fl. (2014) såg att vårdnadshavare lyfte som en anledning till skolfrånvaro. I resultatet svarar bland annat en specialpedagog att det inte ingår i dennes uppgifter att samarbeta med vårdnadshavare för att förebygga skolfrånvaro. Enligt Examensordningen för specialpedagoger (SFS 2017:1111)

ska denne kunna ”identifiera, analysera och medverka i förebyggande arbete och i arbetet med att undanröja svårigheter i olika lärmiljöer” (avsnittet Färdighet och förmåga). Detta kan tolkas som en motsättning och kan tyda på en otydlighet gällande innehåll och ansvar i specialpedagogers roll.

Forsell (2020) förordar ett helhetsperspektiv för att få en förståelse för hela situationen kring eleven. Då behövs samarbete mellan olika nivåer. Cunningham m.fl. (2022) menar också att en övergripande kunskap runt elevens hela situation behövs. Ifous (2021) lyfter just samarbete rörande skolnärvaro/skolfrånvaro, men fokuserar endast på samarbete mellan olika verksamheter eftersom de förutsätter att samarbete mellan skola och vårdnadshavare redan finns. Resultatet av arbetets studie visar att det finns en regelbunden kontakt med vårdnadshavare, dock är det nästan var fjärde klasslärare/mentor som anser att samarbete med vårdnadshavare i ett frånvaroförebyggande arbete endast har viss betydelse eller varken stor eller liten betydelse. Samarbete mellan skolans professioner nämns av nästan alla respondenter, medan samarbete med externa instanser nämns av betydligt färre. Wootton-Greener (2023) beskriver skolfrånvaro som ett samhällsproblem, där alla måste samarbeta.

6.2 Metoddiskussion

Denna studie har en kvalitativ empirisk ansats med kvantitativa inslag, där två enkäter har använts för insamlande av empiri. Bryman (2018) beskriver kvalitativa studier som att de bygger på en forskningsstrategi där tonvikten oftare ligger på ord än på kvantifiering vid insamling och analys av data vilket kan anses gälla för denna studie. Kvantitativa inslag har trots det använts dels för att analysera och redovisa resultat av enkäternas slutna frågor, dels för att förstärka och tydliggöra resultatet från de öppna frågorna vilka kan ses som kvalitativa. Gällande arbetet med insamling av empiri har val mellan kvantitativa och kvalitativa metoder övervägts. Agnafors och Levinsson (2019) menar att det inte finns metoder som är enbart det ena eller det andra, och att det inte bidrar ”...till den vetenskapliga kvaliteten att placera uppsatsen i en viss kategori” (Agnafors & Levinsson, 2019, s. 69). Valet att använda enkät pekar vanligtvis på en kvantitativ

ansats. I studien användes enkäter, men med mestadels öppna frågor, vilka Ejlertsson (2019) menar leder till kvalitativa analyser.

Initialt var valet att använda enkäter och intervjuer, men det slutgiltiga valet blev genomförande av två enkäter, en till klasslärare/mentorer och en till specialpedagoger. Valet baserades på svarsfrekvens samt tidsaspekt. Bryman (2018) menar att en fördel med enkäter är möjligheten att snabbt nå ut till många respondenter, vilket var intentionen gällande enkäten till klasslärare/mentorer i denna studie. Som nackdel med enkäter framför intervjuer skriver författaren som exempel att det oftast inte finns någon närvarande vid svarstillfället som kan bistå eller svara på frågor om det är något som är oklart. Bryman (2018) menar vidare att det inte heller finns möjlighet för forskaren att ställa uppföljande eller fördjupande frågor till respondenterna. Utifrån studiens resultat kan vi se att intervjuer, där möjligheten att ställa fördjupande frågor, hade kunnat öka kunskapen huruvida ett förebyggande arbete förekommer i större utsträckning än vad svaren indikerar, och hur detta i så fall sker.

Såväl Bryman (2018) som Ejlertsson (2019) skriver även att en ytterligare nackdel med enkäter är att svarsfrekvensen ofta blir låg, och att flera alternativ för att öka svarsfrekvensen bör övervägas. Även behovet av påminnelser lyfts av båda författarna. Flertalet påminnelser behövdes till såväl rektorer, för förmedlande av kontaktuppgifter, som klasslärare/mentorer för att enkäterna skulle besvaras. Studien behövde även utökas med ytterligare en svarsgrupp gällande klasslärare/mentorer för att öka andelen respondenter, vilket medförde att svarstiden behövde förlängas för enkäten till klasslärare/mentorer. Detta ledde till tidsbrist som medförde att valet föll på enkät även till specialpedagoger, eftersom tid för bland annat transkribering inte fanns, något både Kvale och Brinkmann (2014) och Repstad (2007) beskriver som tidskrävande.

Urval gjordes såväl målstyrt som via bekvämlighetsurval (Bryman, 2018). I det första urvalet kontaktades en sydsvensk kommun där tidigare deltagande i ett statligt finansierat projekt bedömdes intressant utifrån studiens syfte, eftersom det berörde förebyggande frånvaroarbete. Urval gjordes därför i det första skedet utifrån ett målstyrt urval (Bryman, 2018). Detta målstyrda urval kan till viss del

ha påverkat utformandet av enkäten, eftersom vi omedvetet kan ha påverkats av en tro på förförståelse hos respondenterna. Ejlertsson (2019) belyser att det “inte nog kan understrykas hur viktigt det är att ha ett väl genomtänkt grundarbete gjort, innan enkätens frågor definitivt fastställs” (s. 16). I frågorna i enkäten till såväl klasslärare/mentorerna som specialpedagoger används begreppet skolfrånvaro, vilket kan ha påverkat respondenternas svar som tolkning av arbete kring en redan befintlig frånvaro snarare än det förebyggande arbetet, vilket kan ha påverkat resultatet. Någon fråga kan också i efterhand ses som ledande, då valet av begrepp förutsätter att ett förebyggande arbete finns. Ejlertsson (2019) föreslår att till exempel en pilotstudie kan genomföras för att kontrollera att frågorna möter syftet. Utifrån studiens resultat hade en sådan pilotstudie kunnat medvetandegöra svagheter i frågorna och de ledande begrepp som eventuellt fanns.

En webbenkät skickades ut till klasslärare/mentorerna vid tre skolor i den valda kommunen. När slutdatum för att besvara enkäten uppnått bedömdes deltagandet för lågt, 24 svar, vilket innebar en svarsfrekvens på endast 23,5 %. Bryman (2018) berör bortfallsprocent och menar att svarsfrekvens och bortfall är av vikt, eftersom ju större bortfallet är desto mer kan man ifrågasätta hur representativt urvalet är. Även Ejlertsson (2019) skriver att det finns en gräns för när deltagandet kan anses för lågt och riskerar att inte längre representera meningsfull kunskap. Därför var det viktigt att fundera över hur antalet respondenter kunde ökas på ett sätt så att kvaliteten på insamlade data bibehölls. För att öka antalet svar öppnades därför enkäten upp igen och utskick till klasslärare/mentorerna vid ytterligare tre kommunala grundskolor i en annan sydsvensk kommun gjordes. Detta urval gjordes utifrån ett bekvämlighetsurval (Bryman, 2018), eftersom tillgång till e-postadresser för ett snabbt utskick av webbenkäter till klasslärare/mentorerna fanns. Vid båda utskicken till klasslärare/mentorerna fanns inte kunskap huruvida alla e-postadresser representerade studiens målgrupp, vilket kan ses som en osäkerhetsfaktor gällande urval och bör beaktas i en bortfallsanalys. När enkäten stängdes uppnåddes en svarsfrekvens strax över 21 %, alltså lägre än innan utökandet av urvalsgrupp. Dock ökade antalet respondenter vilket kan ses som förbättrad representativitet (Bryman, 2018; Ejlertsson, 2019). Vid de aktuella skolorna fanns sex specialpedagoger som tillfrågades om deltagande. Fyra av

dessa svarade på enkäten. Bryman (2018) lyfter att det är viktigt att ställa sig frågan vad resultatet från ett urval är representativt för. Den låga svarsfrekvensen bör tolkas som att resultaten är representativt för respondenterna i denna studie och inte generaliserbart för skolors förebyggande arbete gällande skolfrånvaro i allmänhet.

Studiens syfte är att belysa hur några sydsvenska skolor samarbetar med vårdnadshavare i ett frånvaroförebyggande arbete, samt att belysa specialpedagogens roll i detta arbete. Urval av respondenter har enbart gjorts bland klasslärare/mentorerna och specialpedagoger för insamling av empiri. Detta har gjort att en bild av skolans arbete har beskrivits. För att få ytterligare perspektiv kunde triangulering använts, genom insamling av vårdnadshavares och möjligtvis även elevers syn kring ämnet. Då hade validiteten också ökat (Creswell & Creswell, 2018).

I arbetet med studien har flera etiska överväganden gjorts. Enligt ALLEA (2023) finns det fyra principer som forskning bör följa; tillförlitlighet, ärlighet, respekt och ansvar. Tillförlitlighet, ärlighet och respekt möts upp genom den ingående beskrivningen av studien, och genom att samtliga respondenter informerats om studiens syfte, genomförande och deltagande via missivbrev, där de också gav samtycke genom sitt deltagande. Att skriva ett så här stort arbete tillsammans kräver också att respekt visas mellan forskarna. Tillsammans togs ansvar för att studien genomfördes och hanterades utifrån etiska riktlinjer, med genomtänkta forskningsetiska överväganden.

Både ALLEA (2023) och Vetenskapsrådet (2017) lyfter vikten av att skydda respondenternas integritet. I aktuell studie kan detta anses vara uppfyllt genom att alla respondenter har aidentifierats, deltagarna i enkäten svarade helt anonymt och varken kommun eller arbetsplats namnges. För att möta konfidentialitetskravet förvarades alla inkomna data i lösenordskyddade datorer och användes endast i aktuell studie. Insamlade data förstörs efter att det självständiga arbetet examinerats och godkänts för att uppnå detta krav.

6.3 Studiens implikationer

De flesta av respondenterna i studien anger att det finns en handlingsplan kring skolfrånvaro, men innehållet verkar variera ganska stort och personliga åsikter och avvägningar av situationer tenderar att styra avgörandet kring vad oroande frånvaro är och vad som ska göras, och när. Denna otydlighet som verkar finnas kring hanterandet av skolfrånvaro kan behöva adresseras.

Både tidigare forskning (t.ex. Bridgeland m.fl., 2006; Cook m.fl., 2017; Havik m.fl., 2014; McDonald m.fl., 2023; Paccaud m.fl., 2021) och studien visar att samarbeten runt elevens situationer behövs för att kunna förstå och möta behoven, samt att vårdnadshavarnas kunskap i detta behöver vara en självklar del. Detta visar studien att det till stor del är, men det finns ändå klasslärare/mentorerna som inte riktigt ser relevansen av ett sådant arbete.

Studien är relativt liten, men det framkommer tydligt hur det åtgärdande arbetet fokuseras mer än det förebyggande gällande skolfrånvaro. Dessutom belyser bland annat Nylander (2023) och Skolverket (2021b) hur skolfrånvaro tenderar att öka. Detta skulle kunna indikera att skolor behöver tänka mer på just det förebyggande arbetet, där extra anpassningar och särskilt stöd i lärmiljön faktiskt möter varje individuell elevs behov för att i största mån undvika frånvaro innan den ens uppkommer. Forskning (bl.a. Cunningham m.fl., 2023; Forsell, 2020) visar att när den väl uppmärksammas är det kanske redan så omfattande att det blir svårt att vända. Det som framkommer i resultatet pekar dels på att specialpedagogens delaktighet i att anpassa lärmiljön inte ses som en del av det frånvaroförebyggande arbetet, dels att specialpedagogen oftast inte involveras i det åtgärdande arbetet förrän frånvaron redan är hög. Detta implicerar ett behov av att specialpedagogens roll i det åtgärdande arbetet kring skolfrånvaro behöver tydliggöras, men kanske framför allt i det förebyggande arbetet.

Begreppet problematisk skolfrånvaro är ett vedertaget samlingsbegrepp för skolfrånvaro (SOU 2016:94). Resultatet av studien tyder på att fokuset på ordet frånvaro kanske leder till ett mer åtgärdande arbete när frånvaron redan finns. Vad skulle hända om begreppet problematisk skolnärvaro, med fokus på svårigheter i

lärmiljön, i stället användes? Kunde det förebyggande arbetet lättare kunna fokuseras? Studien visar hur specialpedagogens roll är otydlig kring innehåll och ansvar gällande det frånvaroförebyggande arbetet. Hade användandet av detta begrepp också kunnat tydliggöra specialpedagogens roll i det frånvaroförebyggande arbetet?

6.4 Framtida forskning

Utifrån denna studies resultat framkommer tydligt hur fokus övervägande läggs på det åtgärdande arbetet gällande skolfrånvaro, snarare än det förebyggande arbetet. Bland annat Skolverket (2021b) menar också att skolfrånvaro tenderar att öka. Forskning (bl.a. Cunningham m.fl, 2023; Forsell, 2020) visar även att när frånvaro väl uppmärksammas är den kanske redan så omfattande att den blir svår att vända.

Utifrån de resultat vi fått, från denna relativt lilla studie, kan vi se behovet av en jämförande studie där vårdnadshavares och elevers perspektiv kring ett förebyggande arbete för att förebygga frånvaro belyses. Vårdnadshavare besitter stor kunskap om elevens situation och ser tidigt tecken som skolan behöver få kännedom om, och här är ett fungerande samarbete av stor vikt.

Resultatet visar även att en god relation till vårdnadshavare och elever lyfts som viktigt i samarbetet. En studie gällande hur goda relationer kan stärka ett förebyggande arbete är ytterligare en intressant ingångsvinkel kring ett förebyggande arbete.

Som tidigare nämnts visar resultatet att insatser gällande skolfrånvaro till största del sker när frånvaron redan har uppstått. Resultatet visar även att elevhälsans arbete, och i synnerhet specialpedagogens del i arbetet, är betydligt mer åtgärdande än förebyggande, trots att detta betonas i såväl Skollagen (SFS 2010:800) som Examensordningen för specialpedagoger (SFS 2017:1111). En studie gällande hur ett förebyggande arbete inom elevhälsan kring samarbete med vårdnadshavare för att förebygga frånvaro och öka skolnärvaro är både aktuellt och av stor vikt.

Referenser

- Agnafors, M., & Levinsson, M. (2019). *Att tänka uppsats. Det vetenskapliga arbetets grundstruktur*. Gleerups Utbildning AB.
- ALLEA. (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity – Revised Edition 2023*. <https://allea.org/portfolio-item/european-code-of-conduct-2023/>
- Aspelin, J., Östlund, D., & Jönsson, A. (2020). "It means everything": special educators' perceptions of relationships and relational competence. *European Journal of Special Needs Education*, 36(5), 671-685.
- Aspelin, J., & Östlund, D. (2020). Relationskompetens i specialpedagogiska utbildningar: Hur framställs ämnet i kursplaner för specialpedagog- och speciallärarprogram i Sverige?. *Educare-vetenskapliga skrifter*, (2), 117-142.
- Barmark, M., & Djurfeldt, G. (2020). *Statistisk verktygslåda -att förstå och förändra världen med siffror*. Studentlitteratur AB.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bridgeland, J. M., Delulio, Jr. J. J., & Burke Morison, K. (2006). *The Silent Epidemic-Perspectives of High School Dropouts*. Civic Enterprises in association with Peter D. Hart Research Associates for the Bill & Melinda Gates Foundation. <https://docs.gatesfoundation.org/Documents/TheSilentEpidemic3-06Final.pdf>
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological Models of Human Development. *International Encyclopedia of Education*, 3(2), 1643-1647.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber AB.
- Byrne, D. (2021). A worked example of Braun and Clarke's approach to reflexive thematic analysis. *Quality & Quantity*, 2022(56), 1391-1412.
- Creswell, J. W. (2022). *A Concise Introduction to Mixed Methods Research*. SAGE Publications, Inc.

- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. SAGE Publications, Inc.
- Cunningham, A., Harvey, K., & Waite, P. (2022). School staffs' experiences of supporting children with school attendance difficulties in primary school: a qualitative study. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 27(1), 72-87.
- Eckhoff Hamadi, S., Furenes Klippen, M. I., & Havik, T. (2024). A Systematic Scoping Review on Research Focusing on Professionals' Attitudes toward School Attendance Problems. *Education Sciences*, 14(1), 66.
- Ejlertsson, G. (2019). *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. Studentlitteratur AB.
- Epstein, J. L., & Sheldon, S. B. (2002). Present and Accounted for: Improving Student Attendance Through Family and Community Involvement. *The Journal of Educational Research*, 95(5), 308-318.
- Forsell, T. (2020). "Man är ju typ elev, fast på avstånd" *Problematiskskolfrånvaro ur elevers, föräldrars och skolpersonals perspektiv* (Doktorsavhandlingar i pedagogiskt arbete, 93) [Doktorsavhandling, Umeå universitet]. DiVA. <http://umu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1510143&dswid=3435>
- Göransson, K., Lindqvist, G., Klang, N., Magnusson, G., & Nilholm, C. (2015). *Speciella yrken? Specialpedagogers och speciallärares arbete och utbildning*. (Forskningsrapport, 2015:13). Karlstad University Studies. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:784444/fulltext01.pdf>
- Havik, T., Bru, E., & Ertesvåg, S. K. (2014). Parental perspectives of the role of school factors in school refusal. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 19(2), 131-153.
- Havik, T., & Ingul, J. M. (2021). How to Understand School Refusal. *Frontiers in Education*, 6(715177), 1-11.

Hylander, I., & Guvå, G. (2017). *Elevhälsa som främjar lärande. Om professionellt samarbete i retorik och praktik*. Studentlitteratur AB.

Ifous. (u.å.). *Ifous fokuserar: Skolnärvaro*. Hämtad 2024-01-25 från <https://ifous.se/ifous-fokuserar-skolnarvaro/>

Ifous. (2021). *Samverkan och samordnat stöd vid närvaroproblem i förskola och skola*. <https://ifous.se/ifous-fokuserar-samverkan-och-samordnat-stod-vid-narvaroproblem-i-forskola-och-skola/>

Islam, K., & Shapla, T. J. (2021). The Significance of Parental Involvements in Reducing K-12 Students Absenteeism. *European Journal of Educational Research*, 10(3), 1215-1225.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur AB.

Martin, J., Tett, L., & Kay, H. (1999). Developing Collaborative Partnerships: limits and possibilities for schools, parents and community education. *International Studies in Sociology of Education*, 9(1), 59-74.

McDonald, B., Lester, K. J., & Michelson, D. (2023). "She didn't know how to go back": School attendance problems in the context of the COVID-19 pandemic-A multiple stakeholder qualitative study with parents and professionals. *British Journal of Educational Psychology*, 93(1), 386-401.

Nilsson Lundmark, E., & Nilsson, I. (2018). *Den lönsamma vägen tillbaka -Ett socialt investeringsperspektiv på placerade barn och unga*. SiSam. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d462/1553968029585/Bilaga%203%20Socialt%20investeringsperspektiv.pdf>

Nylander, L. (2023, 14 februari). "Kalla oss inte hemmasittare"-nytt hopp får elever till skolan igen. Hämtad 2024-01-24 från <https://www.forskning.se/2023/02/13/hemmasittare-problematisk-skolfranvaro>

- Paccaud, A., Keller, R., Luder, R., Pastore, G., & Kunz, A. (2021). Satisfaction With the Collaboration Between Families and Schools-The Parent's View. *Frontiers in Education*, 6(646878), 1-13.
- Repstad, P. (2007). *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Studentlitteratur AB.
- Riksförbundet Attention. (2023). *Attentions skolenkät 2023. "Skrämmande stor okunskap. Inte bara om NPF utan också om skolans skyldigheter"*.
<https://attention.se/2023/09/14/ny-undersokning-visar-att-npf-elever-hamnar-hemma/>
- Robinson, C. D., Lee, M. G., Dearing, E., & Rogers, T. (2018). Reducing Student Absenteeism in the Early Grades by Targeting Parental Beliefs. *American Educational Research Journal*, 26(3), 353-383.
- Rogers, T., & Feller, A. (2018). Reducing Student Absences at Scale by Targeting Parents' Misbeliefs. *Nature Human Behavior*, 2, 335-342.
- SFS 2017:1111. *Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)*.
<https://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/17/171111.PDF>
- SFS 2010:800. *Skollag*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/
- Sheldon, S. B., & Epstein, J. L. (2004). Getting Students to School: Using Family and Community Involvement to Reduce Chronic Absenteeism. *The School Community Journal*, 14(2), 39-56.
- Skolverket. (2019). *Hälsa för lärande - lärande för hälsa (Forskning för skolan)*.
- Skolverket. (2021a). *Nationell kartläggning av elevfrånvaro. De obligatoriska skolformerna samt gymnasie- och gymnasiesärskolan*.
<https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2021/nationell-kartlaggning-av-elevfranvaro>

Skolverket. (2021b, 01 december). *Skolfrånvaro är ett komplext ökande hot mot likvärdighet*. Hämtad 2024-01-24 från

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/skolfranvaro-ar-ett-komplext-okande-hot-mot-likvardighet>

Skolverket. (2023a, 11 augusti). *Främja närvaro och förebygga frånvaro*. Hämtad 2024-01-25 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/framja-narvaro-och-forebygga-franvaro>

Skolverket. (2023b, 11 augusti). *Rekommendationer för arbetet med att främja närvaro samt förebygga och åtgärda frånvaro*. Hämtad 2024-01-24 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/rekommendationer/rekommendationer-framja-narvaro-och-forebygga-franvaro>

Socialstyrelsen. (2023, 26 september). *Förebygga skolfrånvaro*. Hämtad 2024-01-25 från <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/tidiga-och-samordnade-insatser-tsi/forebygga-skolfranvaro/>

SOU 2016:94. *Saknad! Uppmärksamma elevernas frånvaro och agera: Betänkande av Att vända frånvaro till närvaro - en utredning om problematisk elevfrånvaro*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/01/sou-201694/>

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2023, 12 december). *Främja skolnärvaro*. <https://www.spsm.se/stod-och-rad/skolutveckling/framja-skolnarvaro/>

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf

Wootton-Greener, J. (2023, 28 november). Absenteeism remains an issue for CCSD. A new website is designed to help. *Las Vegas Review-Journal*. <https://www.reviewjournal.com/local/education/absenteeism-remains-an-issue-for-ccsd-a-new-website-is-designed-to-help-2955375/>

Woullard-Wilder, G. G. (2020). *Parents and Educators Perspectives of Chronic Absenteeism: Strategies to Improve Attendance* (Walden Dissertations and Doctoral Studies Collection) [Doktorsavhandling, Walden University]. Walden University ScholarWorks.

<https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=10583&context=dissertations>

Zaoura, A., & Aubrey, C. (2010). Home-School Relationships: Valuable or Problematic?. *The International Journal of Learning*, 17(4), 391-407.

Öquist, O. (2018). *Systemteori i praktiken - Konsten att lösa problem och nå resultat*. Gothia Fortbildning AB.

Bilaga 1

Skolfrånvaro och föräldrasamverkan

Klasslärare/mentorer

1. Vilken yrkesroll har du?

Klasslärare/mentor F-3

Klasslärare/mentor 4-6

Klasslärare/mentor 7-9

Annat

2. Hur länge har du arbetat på din nuvarande arbetsplats?

0-4 år

5-9 år

10 år eller mer

3. Vad anser du är en oroande frånvaro?

4. Har din arbetsplats någon handlingsplan kring elevers frånvaro?

Ja

Nej

Vet ej

5. Beskriv kortfattat de riktlinjer som finns i handlingsplanen.

6. Hur stor betydelse tror du att samverkan med vårdnadshavare har för att förebygga skolfrånvaro?

Ingen betydelse

Viss betydelse

Varken eller

Ganska stor betydelse

Mycket stor betydelse

7. Hur ofta har du kontakt med vårdnadshavare gällande elevers närvaro/frånvaro?

(Vid svar "Annat" vänligen beskriv hur ofta)

Varje dag

Varje vecka

1-3 gånger i månaden

Annat

forts. Bilaga 1

8. Hur sker kontakten med vårdnadshavare?

(Vid svar "Annat" vänligen beskriv vad)

Telefonsamtal

Sms/Messenger

E-post

Fysiskt möte

Annat

9. På vilket sätt kan en bra samverkan med vårdnadshavarna förebygga skolfrånvaro?

10. Beskriv vad du tänker att vårdnadshavarna kan bidra med i ett frånvaroförebyggande arbete.

11. Är specialpedagogen på din arbetsplats involverad i arbetet kring skolnärvaro/skolfrånvaro?

Ja

Nej

Vet inte

12. Beskriv hur specialpedagogen är involverad i arbetet.

Bilaga 2

Skolfrånvaro och föräldrasamverkan

Specialpedagog

1. Har du specialpedagogisk examen?

Ja

Nej

Under specialpedagogisk utbildning

Har läst fristående kurser inom specialpedagogik

2. Hur länge har du arbetat som specialpedagog?

0-4 år

5-9 år

10 år eller mer

3. Vad anser du är en oroande frånvaro?

4. Beskriv din roll i arbetet kring skolfrånvaro.

5. Beskriv hur din kontakt med vårdnadshavare ser ut gällande skolfrånvaro.

6. Hur stor betydelse anser du att samverkan med vårdnadshavare har för att förebygga skolfrånvaro?

Ingen betydelse

Viss betydelse

Varken eller

Ganska stor betydelse

Mycket stor betydelse

7. Hur samarbetar du som specialpedagog med vårdnadshavarna för att förebygga skolfrånvaro?

8. Beskriv vad du tänker att vårdnadshavarna kan bidra med i ett frånvaroförebyggande arbete.

Bilaga 3

Fakulteten för lärarutbildning

På specialpedagog- och speciallärarprogrammet vid Högskolan Kristianstad skriver studenterna ett självständigt arbete under sin sista termin. I detta arbete ingår att göra en egen vetenskaplig studie med utgångspunkt i en forskningsfråga som kommit att engagera studenterna under utbildningens gång. Till studien samlas ofta material in vid olika verksamheter, i form av till exempel intervjuer, enkäter och observationer. Ansvarig för dina personuppgifter är Högskolan Kristianstad. Enligt EU:s dataskyddsförordning har du rätt att kostnadsfritt få ta del av de uppgifter om dig som hanteras i studien, och vid behov få eventuella fel rättade. Det självständiga arbetet motsvarar 15 högskolepoäng. När detta har blivit godkänt publiceras det i databasen Forskningsportalen <https://researchportal.hkr.se/>

Februari/mars 2024

Information samt samtycke till att delta i studie, klasslärare/mentor

Vi heter Anna Wendel och Karin Öman. I vår läser vi vår sista termin på Specialpedagogprogrammet vid Högskolan Kristianstad. Denna termin skriver vi ett examensarbete och vill därför fråga dig som klasslärare/mentor om att besvara ett antal frågor. Nedan får ni information om studien och vad det innebär att delta. **Sist i detta brev finner du en länk som tar dig till enkäten.** Samtycke till deltagande i webbenkäten sker genom ifylld och inskickad enkät.

I studien har vi valt att undersöka hur skolor arbetar för att förebygga problematisk skolfrånvaro och vilken roll specialpedagogen har i detta arbete. Vi vill ta del av klasslärare/mentorers erfarenheter av förebyggande insatser, specifikt i form av samarbete med vårdnadshavare, samt specialpedagogens roll i arbetet.

Studien genomförs via webbenkäter, en till klasslärare/mentorer och en till specialpedagoger. Enkäterna genomförs enskilt av klasslärare/mentorer. Den består av 10-12 frågor och är öppen för svar fram till **13 mars kl. 23.00**.

forts. Bilaga 3

Dokumentation kommer att ske genom avidentifierade webbenkäter. Efter att vårt examensarbete är slutfört och godkänt kommer materialet att raderas. Studien följer Vetenskapsrådets forskningsetiska principer <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html> och utgår från dessa principer i följande avseenden:

- Varje deltagare kommer att tillfrågas inför materialinsamlingen och har möjlighet att avböja medverkan i studien.
- Varje deltagare har rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- Deltagarna och verksamheterna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- Materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.

Här är länken till enkäten:

https://forms.office.com/Pages/ResponsePage.aspx?id=11xm-7e0eEWKQin_aRdr35n_v7XU3SxIppR_NziehMVUQ0c3RzBBMDI2NVVNQ1RFMEtCVFdWNFJXQj4u

Om du stöter på några problem eller har några frågor är du välkommen att kontakta oss.

Stort tack för din medverkan!

Med vänlig hälsning,

Anna Wendel

070-xxxxxxx

anna.wendelxxxx@stud.hkr.se

Karin Öman

070-xxxxxxx

karin.omanxxxx@stud.hkr.se

Ansvarig lärare/handledare:

Linda Petersson-Bloom

Kontaktuppgifter Högskolan Kristianstad:

www.hkr.se

044-2503000

Bilaga 4

Fakulteten för lärarutbildning

På specialpedagog- och speciallärarprogrammet vid Högskolan Kristianstad skriver studenterna ett självständigt arbete under sin sista termin. I detta arbete ingår att göra en egen vetenskaplig studie med utgångspunkt i en forskningsfråga som kommit att engagera studenterna under utbildningens gång. Till studien samlas ofta material in vid olika verksamheter, i form av till exempel intervjuer, enkäter och observationer. Ansvarig för dina personuppgifter är Högskolan Kristianstad. Enligt EU:s dataskyddsförordning har du rätt att kostnadsfritt få ta del av de uppgifter om dig som hanteras i studien, och vid behov få eventuella fel rättade. Det självständiga arbetet motsvarar 15 högskolepoäng. När detta har blivit godkänt publiceras det i databasen Forskningsportalen <https://researchportal.hkr.se/>

Mars 2024

Information samt samtycke till att delta i studie, specialpedagog

Vi heter Anna Wendel och Karin Öman. I vår läser vi vår sista termin på Specialpedagogprogrammet vid Högskolan Kristianstad. Denna termin skriver vi ett examensarbete och vill därför fråga er som specialpedagoger om deltagande genom att besvara en enkät. Nedan får ni information om studien och vad det innebär att delta. **Sist i detta brev finner du en länk som tar dig till enkäten.** Samtycke till deltagande i webbenkäten sker genom ifylld och inskickad enkät.

I studien har vi valt att undersöka hur skolor arbetar för att förebygga problematisk skolfrånvaro och vilken roll specialpedagogen har i detta arbete. Vi vill ta del av klasslärare/mentorers erfarenheter av förebyggande insatser, specifikt i form av samarbete med vårdnadshavare, samt specialpedagogens roll i detta arbete.

Studien genomförs via webbenkäter, en till klasslärare/mentorer samt en till specialpedagoger. Enkäten genomförs enskilt. Enkäten till specialpedagoger består av 8 frågor med mestadels öppna frågor och länken är öppen för svar fram till **13 mars kl. 23.00.**

forts. Bilaga 4

Dokumentation kommer att ske genom avidentifierade webbenkäter. Efter att vårt examensarbete är slutfört och godkänt kommer materialet att raderas. Studien följer Vetenskapsrådets forskningsetiska principer <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html> och utgår från dessa principer i följande avseenden:

- Varje deltagare kommer att tillfrågas inför materialinsamlingen och har möjlighet att avböja medverkan i studien.
- Varje deltagare har rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- Deltagarna och verksamheterna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- Materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.

Här är länken till enkäten:

https://forms.office.com/Pages/ResponsePage.aspx?id=11xm-7e0eEWKQin_aRdr35n_v7XU3SxIppR_NziehMVUME1EUUZFQTg0QVNYT1FWU1EyMFdMUUtMMi4u

Om du stöter på några problem eller har några frågor är du välkommen att kontakta oss.

Stort tack för din medverkan!

Med vänlig hälsning,

Anna Wendel
070-xxxxxxx
anna.wendelxxxx@stud.hkr.se

Karin Öman
070-xxxxxxx
karin.omanxxxx@stud.hkr.se

Ansvarig lärare/handledare:

Linda Petersson-Bloom

Kontaktuppgifter Högskolan i Kristianstad:

www.hkr.se
044-2503000